

C-uppsats
10 poäng

”Om du inte ser mig finns jag inte”
Om barn som bevittnar våld i hemmet

”If you don’t see me I don’t exist”
About children who witness domestic violence

Författare:
Eva Söderlund & Sara Ytell

Sociala Omsorgsprogrammet
Inriktning Socialpedagogik
Inst för hälsovetenskaper

Examinationsdatum: 2006-08-24

Handledare: Gertrud Sundling
Examinator: Lars Harrysson

www.hkr.se

Abstract

Children that are exposed to domestic violence are placed in a vulnerable situation and they are not given their own identity during the family conflict resolution process. Focus is mostly directed towards the parents and their conflict-filled situation. The aim of this study is to talk with professionals and take part of their experiences with regards to the phenomenon of children who witness domestic violence. The study is conducted from a child/crime victim perspective and is restricted to men's violence against women. A qualitative method is used which consists of interviews involving representatives of BRIS, the Police, Social Service, a Woman Shelter, and two Crisis Centers with different concentrations. Our sources in the study agreed with the notion that these children which are exposed to such violence ought to be defined as crime victims; consequently, they will require professional help and support. The system theory and crisis theory were utilized in this study as Cullberg states in order to explain our results.

The parents often believe that their children do not see or hear the violence when it takes place, but our sources disagree with this notion. The study concludes that there remains a lot to be done with regards to working with children which are exposed to such violence. The importance of more education and understanding of the situation which children face is a necessity and can not be overemphasized. Finally, the study highlights a need for authorities to work more together and learn from each other. The main conclusion is that there is an urgent need for the adult world to be aware of the presence of the child during an adult dispute, take greater responsibility, to consult and to act accordingly with a view of decreasing the unreported cases involving children.

Keywords: system theory, crisis theory, domestic violence, crime victim, child perspective, unreported cases, witness.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.2 Vår förståelse.....	5
1.3 Begrepp och avgränsningar av problemområdet.....	5
1.3.1 Ur ett barnperspektiv.....	5
1.3.2 Barn som brottsoffer.....	6
1.3.3 Begreppet våld.....	7
2. Bakgrund	7
2.1.1 Barns bemästringsstrategier.....	9
2.1.2 Symtom - reaktionsmönster.....	9
2.1.3 Svårigheter med att upptäcka barnen.....	10
2.2 Aktuell lagstiftning och föreskrifter.....	12
2.4 Förenta Nationernas barnkonvention.....	14
3. Syfte	15
3.1 Frågeställning.....	15
4. Teoretiska utgångspunkter	15
4.1 Kristeori.....	16
4.2 Systemteori.....	18
5. Metod	19
5.1 Litteratursökning och datainsamling.....	19
5.2 Metodval.....	19
5.3 Urval.....	19
5.4 Intervjuguidens utformning.....	20
5.5 Intervjuernas upplägg och genomförande.....	21
5.6 Bearbetning och analys av materialet.....	22
5.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	22
5.8 Etiska aspekter.....	23
6. Undersökningens resultat	23
6.1 Tankar och upplevelser kring ”Barn som bevittnar våld i hemmet”.....	24
6.2 Hur barnen uppmärksammas.....	26
6.3 Barn som bevittnar våld i hemmet som brottsoffer.....	28
6.4 Kunskaper och visioner.....	29
7. Resultatdiskussion	33
8. Metoddiskussion	40
9. Slutdiskussion	41
10. Slutord	44
Referenser	45
Bilagor	46

1. Inledning

Vår tanke kring detta ämne väcktes genom en övningsuppgift utdelad av en av våra lektorer på högskolan. Denna övningsuppgift handlade om attityder gentemot män som misshandlar kvinnor och vilken typ av behandling dessa män erbjuds. Vi blev nyfikna och började leta litteratur inom detta område. När vi började söka efter litteratur hittade vi en kort rapport *Anmälningarna som försvann – en kartläggning av hur polis och socialtjänst uppmärksammar barn som lever med våld i familjen* (Rädda Barnen 2003) vilket fick oss att byta inriktning och se på mäns våld mot kvinnor ur ett barn- och brottsofferperspektiv. Denna rapport är en uppföljning på en undersökning Rädda Barnen gjorde 1996 vilken visade på stora brister i de undersökta myndigheternas rutiner. Den stora majoriteten av de drabbade barnen stod utan skydd, stöd och hjälp för egen del. Den nya granskningen år 2003 visar att bristerna fortfarande är skrämmande stora och att många barn inte uppmärksammas (ibid.). De fann brister i samverkansarbetet mellan polis och socialtjänst. Endast 20 av 72 barn som fanns med i polisutredningsmaterial kom till socialtjänstens kännedom. Detta var något som vi båda reagerade starkt på och vi funderade mycket på hur vi som blivande socialpedagoger kan arbeta för att förbättra dessa barns situation. Det beräknas att antalet barn som lever i familjer där det förekommer våld är alltifrån 100 000 till 200 000 (Arnell, Ekbohm 1999). Titeln till denna studie är ett citat som vi hittade i Lii Stenings bok *Se mig som liten är – om barns psykiska grundbehov* (1999). Detta citat stämde överens med den känsla vi fått under studien och med det vi vill förmedla. Att om vi vuxna väljer att inte se så finns inte heller dessa barn.

Det pågår en intensiv debatt om barn som brottsoffer i media, detta på grund av ett flertal uppmärksammade fall där barn varit utsatta för grov försummelse och grovt våld. Regeringen har även lagt fram en lagrådsremiss där regeringen vill förstärka barns rättssäkerhet genom att barn som bevittnar våld ska betraktas som brottsoffer. Två uppmärksammade domar i Högsta Domstolen har visat på bristerna i lagstiftningen vad gäller barn som bevittnar våld (Hindberg 2006). Vi som aktörer i socialt arbete kommer med största sannolikhet att träffa på dessa barn i vårt arbete som socialpedagoger. Vi beslöt oss därför att titta närmare på detta och ta reda på hur yrkesverksamma förhåller sig till företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet.

Det behövs kunskaper för att kunna bemöta och stödja dessa barn på ett bra sätt och vi hoppas att denna studie ska kunna ge både oss och de som läser vår uppsats kunskaper om vad som kan behövas för att göra ett bra arbete med dessa barn. Vi hoppas även på att studien ska leda till nya idéer och ökad medvetenhet hos de personer som deltar i studien.

1.2 Vår förförståelse

Vår förförståelse inför denna studie var relativt liten då ingen av oss har varit i direkt yrkesmässig kontakt med barn som bevittnat våld i hemmet. Sara hade sin praktik på ett akut- och utredningshem för föräldrar med barn 0-3 år, där man arbetade utefter BBIC¹. Där använder de sig av ett tydligt barnperspektiv i sitt arbete, vilket har gett Sara insikter i vikten av att se företeelser kring barn ur ett barnperspektiv. Eva gjorde sin praktik på en högstadieskola där hon såg barn som mår dåligt men många gånger är det svårt att veta varför de mår dåligt. Är de ”bara” tonåringar eller finns det andra förklaringar? Detta har väckt Evas nyfikenhet till att gå vidare och se till barnen och deras livssituation utanför skolan. Vi är båda mammor till små barn och detta har gett oss erfarenheter och känslor kring barn och deras livsvillkor. Sammanfattningsvis kan vi säga att när det gäller barn som bevittnar våld i hemmet har inte vi heller haft de ”rätta glasögonen” på och ställt de ”rätta frågorna” tidigare..

1.3 Begrepp och avgränsningar av problemområdet

När vi talar om barn som bevittnar våld avser vi i denna studie barn upp till 18 år. Vår avsikt har främst varit att lyfta fram yngre barns situation, men studien har även relevans när det gäller äldre barn. När vi talar om att *ha bevittnat våld* menar vi, både när barnet hört eller sett misshandel, det vill säga att barnet har upplevt misshandeln på något sätt. Med hemmet menar vi inte i bokstavig bemärkelse mellan hemmets fyra väggar utan det våld som sker inom familjen och vi har valt att begränsa oss till mäns våld mot kvinnor.

1.3.1 Ur ett barnperspektiv

I vår studie kommer vi att använda oss av ett barnperspektiv när vi tolkar resultatet. Detta begrepp är enligt Arnér & Tellgren (2006) både ett diffust och mångtydigt begrepp som ofta används men utan något gripbart innehåll. Det finns många definitioner och det finns flera begrepp som ligger nära barnperspektivet, barns bästa, barn i centrum och barn i fokus. Ibland har de olika innebörd och ibland används de synonymt.

Arnér och Tellgren skriver att det är utifrån vilken synvinkel man ser barnperspektivet. Är det ur vuxnas synvinkel då man *ser* barn och att man har dem i tankarna eller är det att man ser med barns ögon, vad upplever, ser och känner de? De skriver vidare att båda betydelseerna bör inkluderas då man använder begreppet. *Detta bör på ett naturligt sätt leda till att vuxna*

¹ BBIC= Barns behov i Centrum. En arbetsmodell som är under utarbetning av Socialstyrelsen.

försöker se en situation också utifrån barnets synvinkel, sträva efter att förstå det och vidtaga åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa (s.33).

1.3.2 Barn som brottsoffer

Det finns idag ingen lagtext som definierar brottsoffer. Definitionen av brottsoffer har två olika sidor enligt Wergens (2002). Ena sidan hävdar att allteftersom samhället får insikt om att det finns fler svaga grupper som har behov av skydd och stöd behöver definitionen omvärderas och utvidgas. Den andra sidan talar emot denna utvidgning för att det finns en risk för att ämnet förlorar legitimitet om det tillkommer nya grupper som inkluderas i begreppet. De som hävdar detta menar att *om alla blir offer, blir ingen det*, de menar att efterhand kommer begreppet att urholkas för mycket (s.15). Det finns grupper av barn som idag inte definieras som brottsoffer. Några av dessa är bland annat barn som bevittnar våld. Detta kommer att ändras med den nya lag som träder i kraft november 2006. Wergens anser att i framtida forskning är det av stor vikt att börja se barn som egna individer med ett eget värde. Barn som brottsoffer är en stor och mycket sårbar grupp i samhället eftersom de saknar mognad, inre stabilitet och förmåga att förstå vad som hänt. Konsekvenserna blir allvarligare då brottet begås av någon närstående som barnet är beroende av. Barn och unga saknar även makt och inflytande då de fram till 18 års ålder står under föräldrarnas förmyndigande. *Barn har därmed en svag ställning i både psykologisk och juridisk mening i förhållande till vuxna och samhället* (Lindgren m.fl.2004 s.241).

Regeringen vill öka uppmärksamheten runt denna grupp. Historiskt sett har våld mot kvinnor och övergrepp på barn inte varit särskilt högprioriterat inom forskningen. Detta på grund av att dessa båda företeelser har ansetts tillhöra privatlivets sfär och inte en fråga för allmänheten. I takt med att denna uppfattning förändras, ökar också behovet av ny kunskap. (Viktimologiskt ²Forskningsprogram 2002).

Sverige har enligt denna studie en radikal lagstiftning internationellt till förmån för brottsoffer då det genomförts flera omfattande lagreformer. Vi har i Sverige även ett rikstäckande nät av brottsoffer- och kvinnojourer. Mycket tack vare att brottsofferrörelsen under cirka 20 års tid har arbetat för att förbättra brottsoffers situation. Trots detta finns det fortfarande väldigt lite forskning om just brottsoffer (ibid).

² Viktimologi = läran om offret,

1.3.3 Begreppet våld

När vi pratar om våld i hemmet talar vi i denna studie om mäns våld mot kvinnor och inte det omvända på grund av att det är det vanligast förekommande i samhället. För att göra studien hanterbar har vi inte tagit upp kvinnors våld mot män eller syskonvåld vilket dock inte utesluter att detta våld också är skadligt för barnen. *Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill* (Isdal 2001 s.34).

Enligt denna definition menar Isdal att våldet innehåller två element. Det som är centralt i Isdals definition är budskapets verksamma element, vållande av smärta, skada, fruktan eller kränkning.

Den andra är att våldet är målinriktat (eller funktionellt) i den meningen att den utgör ett försök att styra beteendet hos en annan person. – *Jag vrålar för att du ska bli så skrämmd att du håller mun och lyssnar på mig, jag slår dig för att jag vill att du ska krypa för mig, jag säger att jag ska slå ihjäl dig för att du inte ska våga gå ifrån mig* (ibid s.36).

Med detta menar vi att fysiskt våld kan vara allt från att bli nypt och knuffad till att bli lemlästad och mördad. Fysiskt våld måste betraktas som den mest grundläggande formen av våld, därför att det är en handling, som drabbar vår fysiska existens i den mening att vi konkret kan uppleva fruktan för egen skada och död (ibid).

2. Bakgrund

Att barn som bevittnar våld far illa råder det ingen tvekan om. Det finns en lag som förbjuder barnaga i Sverige. Barn som indirekt utsätts för våldshandlingar har hittills glömts bort (Hindberg 2006). Mycket av fokus ligger på föräldrarna, det vill säga kvinnan och mannen i familjerna. Våldet är i de flesta fall ingen hemlighet för barnen, de vet om att det sker och när det sker.

Av ca 2 miljoner barn i Sverige har cirka 10 %, det vill säga ca 200 000, någon gång bevittnat våld i hemmet och av dessa upplever 5 % våldet ofta (Rädda Barnen, 2006). Det finns dock inga exakta siffror som talar om hur många barn som lever med våld inom familjen. Svårigheterna med att få fram exakta siffror är att man vet av erfarenhet att anmälningsbenägenheten är låg vad gäller våld i hemmet (Hindberg 2006).

Enligt en svensk studie om kvinnor och barn som vistades på Kvinnojourer i Göteborg från 2004 uppger mammorna att 95 % av deras barn har vid minst ett tillfälle befunnit sig i samma lägenhet där misshandeln pågått, 77 % befann sig i samma rum.

I de fall där mamman uppgett att barnen befunnit sig i ett annat rum så berodde det på att misshandeln skett nattetid och föräldrarna trott att barnen sovit, att barnen fått tillsägelse att lämna rummet eller att pappa låst in barnet i ett annat rum då misshandeln skulle ske.

Många av barnen (45 %) hade då misshandeln pågått varit i direkt fysisk kontakt med någon av, eller båda föräldrarna. När det gäller de yngsta barnen handlade det ofta om att de befunnit sig i någon av föräldrarnas famn när misshandeln pågått. Vissa mammor uppgav att de gripit efter barnet för att få mannen att sluta, några mammor uppgav att de hållit barnet mellan sig och mannen för att skydda sig själv. Den fysiska kontakten när det gäller barn i förskoleåldern handlade ofta om att försöka påkalla mammas och pappas uppmärksamhet genom att slita och dra i kläder, skrika, gråta och genom att försöka tränga sig emellan för att få misshandeln att upphöra. Det var i dessa fall vanligt att barnen fick oavsiktliga knuffar och slag.

Barn i skolåldern agerade ofta genom att handgripligen hindra pappan från att slå. Barn som ej ingrep fysiskt i misshandeln satt ofta som förstenade utan att röra sig eller ge några ljud ifrån sig (Almqvist & Broberg 2004).

Enligt en dansk undersökning gjord på 394 barn på 23 "kriscentre" fördelade över hela landet visade det sig att 85 % av barnen hade vistas i samma rum som misshandeln ägde rum och att 13 % hade befunnit sig i närheten och hört misshandeln. Endast 2 % var ej närvarande. 35 % upplevde att mamman hade blivit hotad till livet (Metell 2001).

Det finns mycket skrivet om de konsekvenser familjevåldet har för barn i olika åldrar (Arnell & Ekblom 1999, Hällberg 2003 & Källström Cater 2004). Och även hur vanligt det är att föräldrarna är så upptagna av sin egen konfliktfyllda relation att de känslomässigt inte orkar med barnet. Almqvist och Broberg (2004) beskriver hur en desorganiserad anknytning utvecklas när föräldrarna betar sig så att barnen blir rädda för dem.

När något skrämmer barnet aktiveras anknytningsbeteendet och barnet söker närhet hos mamma eller pappa för att få skydd. Men om det är just föräldrarna som är orsaken till att barnet blivit rädd får inte anknytningsbeteendet önskad effekt (upplevd trygghet). Barnet fortsätter att vara lika rädd hos föräldrarna, därför att det är deras beteende som skrämmer. Det är inte bara den som är farlig och våldsam som är skrämmande, utan även den förälder som själv är skrämmd och rädd blir skrämmande för barnet eftersom förälderns rädsla signalerar att något är farligt. Så är det i familjer där mamman misshandlas av mannen. Det betyder

för barnet att det medfödda beteendet, att söka sig till föräldrarna, inte får det resultat som behövs – att bli lugn och trygg igen (ss.14-15)

2.1.1 Barns bemästringsstrategier

Barn som lever i familjer där våld förekommer slappnar sällan av då våldet när som helst kan äga rum. Barnet är ständigt på sin vakt. Den plats som bör vara barnets trygga punkt blir en brottsplats som skapar rädsla och ångest eftersom barnet ej vet vad som kan hända (Hällberg 2003). För att bemästra händelser och känslor hittar barnet strategier så att de kan hantera sin vardag. Hällberg beskriver barns handlingsstrategier, hon säger att vissa barn försöker skydda mamma, andra drar sig undan och vissa barn förnekar eller normaliserar upplevelserna. I dessa familjer pratas det sällan om vad som sker och detta gör att barnen ofta tar till sig tystnadskraven och inte berättar för någon vad de upplever.

Weinehall (1997) talar också om likvärdiga strategier barn använder för att hantera sin vardag. I Winehall's studie om ungdomar som vuxit upp med våld i hemmet beskriver hon hur de barn som inte ingripit konkret i våldssituationerna har valt strategier som att förlåta sin pappa eller att inte prata om det och bära tankarna inom sig. Vilka strategier dessa barn än valde så upplevde de som att de valt fel. Av dessa barn har många ungdomar försökt att ta sitt liv.

Jag skämdes över det helt enkelt. Jag skämdes och ville inte att nån skulle få veta. Nu vet jag att hela släkten har vetat. Jag trodde inte att nån i släkten visste (pojke).

Jag har känt skuld över allt vad farsan gjort. Jag skämdes över det och kände mig skyldig till det som hände. Ibland har jag tyckt att allt var mitt fel. Om inte jag skulle ha levt så kanske det inte skulle ha varit så här...(flicka) (ibid. s.191).

Källström Cater (2004) skriver om vilka konsekvenser mäns våld mot kvinnor kan ha för barnen och menar att barn anses vara särskilt beroende och då speciellt av sina föräldrar. Barn är speciellt känsliga för sociala problem och de har även begränsade möjligheter för att göra sig själva hörda och att forma sina egna liv. Samhället kan sägas ha en moralisk plikt att ta hand om den svagare partens intresse, barnperspektivet är viktigt och inte minst att försöka förstå barnens reaktioner vilket är högaktuellt både internationellt och nationellt (ibid.).

2.1.2 Symtom - reaktionsmönster

För att kunna föra en diskussion om barn som bevittnar våld ska betraktas som brottsoffer och om hur samhället skall kunna uppmärksamma dessa barn, behövs kunskaper om vilka

symtom barn som bevittnar våld kan uppvisa. Denna tabell visar hur barnets inre och yttre verkligheter kan påverkas av våldet i familjen.

Inre påverkan av familjevåld	Yttre påverkan av familjevåld
Påträngande minnesbilder	Bristande kommunikation
Rädsla	Svårt med sociala kontakter
Katastrofkänslor	Accepterar våld
Ångest	Kan ej lämna hemmet
Isolering	Måste skydda mamma
Skuldkänslor	Skyddar yngre syskon
Missförstånd	Tar föräldrarollen
Sömnsvårigheter	Avbrott i nära relationer
Koncentrationssvårigheter	Väntar på en ny katastrof
Dålig impulskontroll	Får dålig omvårdnad
Ilska	Dras in i bråkets centrum
Upprepningstväng	Blir slaget
Kort framtidsperspektiv	Orkar ej med skolan
Aggressivitet	Blir mobbad
Hat	
Passivitet	
Psykosomatik	
Depression	
Otrygghet	
Stress	
Självförebråelser	
Hjälplöshet	

(Arnell & Ekblom 1999 ss.28-29)

Beroende på ålder och personliga egenskaper påverkas barn olika av våldet inom familjen. Annat som har betydelse i hur barnet drabbas, är bland annat, i vilken grad de har tillgång till skyddande faktorer i sin omgivning. Dessa symtom är inte specifika för enbart barn som bevittnar våld i hemmet utan det handlar om ungefär liknande symtom som andra otrygga, försummade och illa behandlade barn visar upp (ibid.).

2.1.3 Svårigheter med att upptäcka barnen

Mörkertalet kring barn som bevittnar våld är omöjligt att ge några exakta siffror på men utifrån statistik och undersökningar kan antalet barn som lever med detta hemma försöka uppskattas. Enligt Statistiska Centralbyråns undersökning utförd 1997 om levnadsförhållanden har de framgått att 145 000 kvinnor utsattes för hot och våld i bostaden av ”nära bekanta”. Av dessa kvinnor hade 95 000 av dem barn. För att få fram ungefärliga siffror på hur många barn som lever med våld i hemmet har Statistiska Centralbyrån räknat med att

dessa kvinnor i snitt har två barn. Genom dessa beräkningar kom de fram till att 190 000 barn upplevde att deras mamma hotades eller utsattes för våld detta år (Arnell & Ekblom 1999).

Svårigheten att upptäcka dessa barn kan ha olika orsaker. Enligt Hindberg (2006) visar forskning på att barn har mycket svårt att berätta om våld och övergrepp, vilket leder till att ingen får veta något och detta gör i sin tur det svårt för polis, socialtjänst och barn – och ungdomspsykiatri att utreda dessa ärenden. Att barn inte berättar kan bero på ett antal olika faktorer. Språkmässiga skäl på grund av ålder, funktionshinder och talsvårigheter kan göra det svårt för barnen att berätta vad de har varit med om. Andra språkliga svårigheter kan vara att barnen inte behärskar det svenska språket. En annan faktor kan vara att barnen inte vet att det är ett brott de är utsatta för, utan de tror att våldet är normalt och att det sker i alla familjer. Våldet i hemmet är ofta en familjehemlighet och när det inte talas om det kan barnet börja tvivla på sin egen verklighetsuppfattning. Barn är i beroendeställning till sina föräldrar och *berättar inte om något som kan ta ifrån dem den lilla trygghet de har* (ibid. s.114). Lojaliteten gentemot föräldrarna är stark vilket gör att barn ofta skyddar och försvarar dem. När barnen blir äldre och får en större förmåga att reflektera över vad som kan hända om de berättar är vanliga tankar *att inte bli trodd, att förövaren kommer att hamna i fängelse eller begå självmord, att familjen splittras, att själv bli placerad i familjehem eller på institution* (ibid. s.114). Dessa tankar kan bidra till att barnet inte berättar. Det förekommer även att barnen förnekar eller förtränger sina upplevelser. Även känslor av skuld och skam är vanliga hos dessa barn, de tar ofta på sig skulden och känner sig medskyldiga på grund av att de tror sig ha varit dumma, olydiga eller provocerande. Många barn har ingen att tala med och de vet inte heller vem de ska vända sig till.

Som vuxen har man ett ansvar att skydda barn i vårt samhälle både som yrkesverksam och som privatperson. Enligt Hindberg är det *allt för vanligt att vi antingen inte ser och förstår eller att vi ser och förstår, men ändå inget gör för att stoppa våldet* (s. 11). Anledningen till att vuxenvärlden inte alltid agerar kan bero på många olika saker. BRIS har gjort en sammanfattning av de faktorer som de anser kan ha betydelse för att vuxna har svårt att inse att barn är utsatta för brott i hemmet.

–det är lätt att identifiera sig med föräldrar och vuxenvärlden och svårt att se situationen ur barnets perspektiv

–att tvingas inse att ett barn far illa är smärtsamt

–hos de yrkesgrupper som möter barn finns inte alltid tillräckliga kunskaper för att kunna bemöta utsatta barn utifrån deras behov

–vårt samhälle har en kultur där familjens integritet ibland väger tyngre än barns rätt till skydd

–det är vanligt att söka andra förklaringar än att tro på det man ser eller hör när ett barn blivit misshandlat (Hindberg 2006 s.13).

Vi måste bli bättre på att upptäcka de utsatta barnen. Forskning visar enligt Hindberg att alltför många polisutredningar läggs ner, socialtjänstens insatser leder inte till att våldet upphör, barn- och ungdomspsykiatrien talar inte med barnen om våldet och tingsrätter och familjerätter tar inte hänsyn till att det förekommit våld i familjen i vårdnadstvister. Barnombudsmannen skriver i en tidningsartikel:

Ett barn har enligt barnkonventionen alltid rätt till skydd mot våld och övergrepp från föräldrarna. Det innebär skydd mot både fysiska och psykiska övergrepp. Jag anser att barn som bevittnar våld inom familjen utsätts för psykiskt våld. I alla mål om vårdnad, boende och umgänge, där det förekommer påståenden om våld, måste domstolen göra en riskbedömning. Barnet ska inte tvingas bo eller umgås med en förälder om barnets trygghet inte kan garanteras (Lindgren m.fl.2004 s.260).

Om detta inte förändras anser Hindberg att samhället har accepterat att barn utsätts för våld. Hindberg betonar dock att utvecklingen de senaste tio åren har gått framåt och mycket har hänt inom detta område, men att det fortfarande finns mycket kvar att utveckla.

2.2 Aktuell lagstiftning och föreskrifter

I socialtjänstlagens 5 kap 11 § beskrivs socialnämndens ansvar gentemot brottsoffer enligt följande:

Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Denna paragraf tillkom i samband med förändringar i Brottsbalken för att motverka våld mot kvinnor. Det finns inga krav på att mannen ska vara dömd eller ens polisanmäld för något sådant brott. Socialtjänsten skall kunna erbjuda hjälp och stöd i ett tidigt skede till kvinnor som är i behov av denna hjälp. En misshandelssituation kan komma till socialtjänstens kännedom till exempel efter ett polisingripande, om det finns minderåriga barn i hemmet eller om polisen gör en anmälan om våld i hemmet.

14 kap. 1 § socialtjänstlagen innehåller regler om anmälan till socialtjänsten om barns missförhållanden:

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden.

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. För familjerådgivning gäller i stället vad som sägs i tredje stycket.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i andra stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av skydd.

I den lagrådsremiss som överlämnades den 16 februari 2006 talas det om att förtydliga inblandade myndigheters ansvar, bland annat socialtjänst och polis. Det föreslås även att det tydliggörs att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är brottsoffer och kan vara i behov av hjälp och stöd. Det har föreslagits från remissinstanserna inför lagrådsremissen att ordet ”bör” ändras till ordet ”skall” i socialtjänstlagen 5 kap 11 §. Denna ändring kommer inte att träda i kraft och anledningen till detta är att regeringen menar att detta *inte skulle innebära någon större ändring i rättsligt hänseende* (lagrådsremiss - barn som bevittnar våld s.16).

Ytterligare ett lagrum som är aktuellt är Föräldrabalken 6 kap 1 § där det står skrivet att barn inte får utsättas för aga.

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

I lagrådsremissen Barn som bevittnar våld (2006) talas det om att från myndighetshåll är det idag inte tillräckligt tydligt hur barn som bevittnar våld ska erbjudas hjälp och stöd. Lagtexter som talar om vilket ansvar som finns för denna grupp är i dagsläget inte tillräckligt tydliga. Barn som bevittnar våld bör erbjudas samma stöd och hjälp som barn som själva blir utsatta för övergrepp.

Den 16 februari 2006 överlämnade regeringen en lagrådsremiss till Lagrådet. Med nedanstående huvudinnehåll.

Det finns ett behov av att förstärka stödet och rättigheterna för barn som bevittnar brott av och mot närstående personer. Barn som på detta sätt drabbas av brott kan ha samma behov av stöd som barn som själva utsätts för brott. För

att lyfta fram det behov av stöd och hjälp som denna grupp barn kan ha och för att förtydliga socialtjänstens ansvar för att tillgodose dessa barns behov föreslås i lagrådsremissen att det skall slås fast i socialtjänstlagen att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott.

Det lämnas också förslag om att barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person skall ha rätt till brottsskadeersättning från staten.

I lagrådsremissen föreslås även att målsäganden i fler situationer än för närvarande skall få information om vilka bestämmelser som gäller för meddelande av besöksförbud, vilket även kan komma barn till godo. Informationen skall enligt förslaget bl.a. lämnas när en frihetsberövad gärningsman skall frigges eller har blivit beviljad någon form av utevistelse.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 november 2006.

2.4 Förenta Nationernas barnkonvention

Den 20 november 1989 antog FN konventionen om barns rättigheter och fram till idag (maj 2006) har 192 länder anslutit sig till Barnkonventionen.

De länder som har anslutit sig har åtagit sig att använda alla resurser något som benämns ratificering³.

Det är bara två länder som inte har anslutit sig och dessa länder är USA och Somalia. Dessa två länder har däremot skrivit under för att i framtiden ratificera sig fullt ut till konventionen. Genomgående för Barnkonventionens 54 artiklar är att i alla beslut som berör barn bör det tänkas på vad som är bäst för barnet och dess behov. Barnets rättigheter som de beskrivs i konvention är det som ska vara vägledande när åtgärder som berör barn sätts in. I Artikel 3 i FN:s Barnkonvention står det att barnets bästa skall komma i första rummet i alla ärenden som rör barn. Det kan inte generalisera vad som är barnets bästa utan detta är individuellt från fall till fall. Artikel 3 i FN:s Barnkonvention lyder så här:

- 1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.*
- 2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.*

³ Ratificera = När en regering har undertecknat en konvention ser den över landets lagstiftning så att den överensstämmer med konventionens normer. Om den gör det kan parlamentet (riksdagen) godkänna att regeringen ratificerar konventionen. Ibland måste lagstiftningen ändras innan ratificering kan ske. Länder som har ratificerat en konvention kallas konventionsstater. (<http://www.etiskainstitutet.org/id27.htm>)

3. *Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn*

Vidare står det i Barnkonventionens 19:e artikel om skydd mot övergrepp

1. *Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.*
2. *Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.*

Barnkonventionen är inte någon lagtext utan snarare riktlinjer som är utarbetade för att barn i världen ska kunna få sina behov tillgodosedda oberoende av var på jorden barnet bor. Rädda Barnen är en av de organisationer som använder Barnkonventionen som verktyg i sitt arbete med att se till barns rättigheter.

3. Syfte

Vårt syfte med denna studie är att undersöka hur yrkesverksamma förhåller sig till företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet ur ett barn och brottsofferperspektiv.

3.1 Frågeställning

Utifrån vårt syfte har vi formulerat dessa frågeställningar:

- Hur förhåller sig yrkesverksamma till företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet?
- Hur förhåller sig de yrkesverksamma till företeelsen ur ett barn och brottsofferperspektiv?

4. Teoretiska utgångspunkter

Vi har som teoretiska utgångspunkter valt att analysera resultatet utifrån ett systemteoretiskt perspektiv.

4.1 Kristeori

Vi har valt att använda oss av Cullbergs kristeori i vår analys av materialet. Enligt oss bottnar problemet sig i kristeorin och denna kan hjälpa oss att belysa viktiga delar i vår studie. I boken *Kris och utveckling* (1992) skriver Cullberg att ordet kris kommer ifrån det grekiska ordet *krisis* och betyder avgörande vändning, plötslig förändring och ödesdiger rubbning. Cullberg beskriver vad han anser att en psykisk kris är. *Ett psykiskt kristillstånd kan man sägas befinna sig i då man råkat in i en sådan livssituation att ens tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt inte är tillräckliga för att man skall förstå och psykiskt bemästra den aktuella situationen* (s.15).

Det finns olika aspekter som bör tittas på för att komma närmare den psykologiska krissituationen. Vi börjar med den utlösande faktorn. Det finns kriser som utlöses av en plötslig och oväntad händelse, till exempel ett hastigt dödsfall inom familjen eller ett våldsbrott som innebär ett hot mot ens fysiska existens, sociala identitet och trygghet eller mot ens grundläggande möjligheter till tillfredsställelse i tillvaron (s.15). Dessa kriser kallas för *traumatiska kriser*. Det finns också yttre händelser som tillhör det normala livet, till exempel att få barn eller att pensioneras som ibland kan bli svåra att hantera och utlöser då vad Cullberg benämner *livskris* eller *utvecklingskris*.

Vilken inre och privat betydelse har det som inträffat för personen? Olika personer reagerar olika på samma händelse utifrån hur personen själv definierar situationen. Detta innebär att när man möter dessa personer bör man se till att få en viss kunskap om dennes levnadshistoria och tidigare upplevelser.

Vilken aktuell livsperiod befinner sig personen i? Här talar Cullberg om *kritiska åldersperioder*. Han menar att alla, inte bara barn utan även vuxna befinner sig i förändringsprocesser i livet, där beroende på vilken åldersperiod personen befinner sig i får det inträffade olika innebörd.

Hur ser familjesituationen och de sociala förutsättningarna ut? Familjen kan ses som ett system vilka hänger intimt samman med varandra. Den familj som fungerar på ett tillfredställande vis kan ge varandra stöd och trygghet i de situationer som uppstår men har familjen en problematisk relation, så störs den ännu mera om någon av dem hamnar i en kris. *Barndomsåren kan ses som grundstenarna till det vuxna livet. Varje människas speciella erfarenheter under livets början kommer att bli betydelsefulla för hur hon upplever och möter vuxenlivets svårigheter* (s.16).

Cullberg delar upp kriser i livskriser och traumatiska kriser och vi kommer att koncentrera oss på den traumatiska krisen vad gäller barns upplevelser och reaktioner. Skillnaderna mellan en livskris och en traumatisk kris är att vid en traumatisk kris drabbas en person av plötsligt och oväntat på olika sätt hotande situation. Detta kan innebära att personens vitalitet och handlingsförmåga kraftigt förminskas. *Hjälplöshet och separationsångest, liksom aktualisering av frustrerade och aggressiva känslor, kroppsskadeångest och överjagsångest, kan samtliga återfinnas mer eller mindre uttalade vid dessa traumatiska händelser* (s.118).

Cullberg beskriver att traumatiska händelser som har utlösts av yttre katastrofer exempelvis svåra olyckor, inbrott eller överfall kan ge samma ångestsymtom som hos människor som upplevt krig.

Det är en överväldigande upplevelse av dödsfruktan, hjälplöshet och kaos. /.../Den brutala upplevelsen av att livet faktiskt är utan garantier, att man är totalt utsatt, att kaos kan inträffa utan att en gudomlig eller samhällelig rättvisa styr allt till det bästa är något som utmanar människors hela livshållning och livsförtröstan (s.132).

För att kunna hantera en familj i kris måste enligt Cullberg den person som är ansvarig för samtalet ha viss kunskap om vilket förhållningssätt denna bör ha gentemot klienterna. Han kallar detta en *terapeutisk hållning som uttrycker en yrkesmässig attityd som förutsätter en strävan om ökad medvetenhet och kunskap om klientens/patientens situation, de egna psykologiska reaktioner man har som terapeut och inför det arbete som man utför, intresset för hur den ömsesidiga kommunikationen ser ut och påverkas av de nämnda faktorerna* (s.159). Det är enligt Cullberg även viktigt att den som talar med människor i kris har en psykologisk och social insikt i sociala problem. Cullberg talar även om att den som ofta kommer i kontakt med krissituationer och som saknar teoretiska grunder, lättare blir utslätande och symtominriktad i sin behandling på en låg professionell nivå. De teoretiska kunskaperna behövs för att kunna basera och utveckla sina erfarenheter. Cullberg talar också om vikten av att vara medveten om, att när en person befinner sig i kris kan hela familjen påverkas. Därför är det viktigt att övriga familjemedlemmar också inkluderas i bearbetningen så att det blir en gemensam angelägenhet. Annars kan de övriga familjemedlemmarna lätt lägga över ansvaret på terapeuten vilket kan leda till ytterligare kommunikationsstörningar inom familjen i framtiden.

4.2 Systemteori

För att kunna få en förståelse för hur yrkesverksamma förhåller sig till företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet har vi kommit fram till att systemteorin är ett användbart verktyg i analysen. Utmärkande för systemteorin är att människan ses som en del i en större helhet. Denna helhet kan förstås utifrån hur de olika delarna i systemet interagerar. Alla delarna i ett system är lika viktiga då de påverkar och påverkas ömsesidigt av varandra och av strukturen som helhet. Inom systemteorin utgår man från ett cirkulärt tänkande och betonar således hur allt hänger samman som i ett kretslopp och rör sig tillsammans, *det handlar om att förstå världen i termer av helheter, relationer, funktioner, sammanhang och mönster.* (Öquist 2003,s.14).

Mångfald och mångtydighet är det som i första hand kännetecknar utgångspunkterna i den moderna systemteorin. Författarna till boken *Från systemteori till familjeteori* menar att för att någonting ska kunna kallas ett system bör följande kriterier vara uppfyllda:

(1) *Systemets komponenter interagerar på ett sätt som skiljer sig från deras interaktion med komponenter utanför systemet.*

(2) *Interaktionen varar under en viss tid.*

(Schjødt & Egeland 1994, s.48).

I boken *Sociologisk betraktelse* (1996) skriver Moe att ett socialt system kan betrakta sig självt. Och att den verklighet systemet ser tror de är den totala men i verkligheten är det bara en del av den. Moe menar vidare att *Varje system måste rikta sitt strålkastarljus på den sociala verkligheten. Varje system måste göra det som är nödvändigt för systemet, se de nödvändiga sambanden som är. Inget system kan se allt, och därmed måste varje samhälle finna sig i att leva med zoner som inte är upplysta. Man kan förstås rikta in strålkastaren på en ny punkt, men det löser inte problemet med det som måste finnas i mörkret. Systemet måste självt bestämma vad det ska leta efter och självt bestämma innehållet i det som syns. Dessutom är det så att det kan komma ljus från alla möjliga håll. System kan även betraktas av andra system* (s.23).

Vi kommer att i arbetet främst använda oss av skillnader och likheter vi finner hos respondenterna och vilket mönster som kan urskiljas.

5. Metod

I följande kapitel redogör vi för hur vi har gått tillväga i vår utformning av denna studie ur metodhänseende, litteratursökning, urvalsmetod, intervjuernas upplägg och genomförande samt bearbetning av materialet. Vi diskuterar även studiens reliabilitet och validitet.

5.1 Litteratursökning och datainsamling

Dokumentanalysen har vi grundat på artiklar, rapporter, avhandlingar, lagtexter, lagrådsremiss och de böcker vi funnit relevanta inom detta ämne. Litteraturen har vi i första hand funnit genom sökning på databaser på Högskolan dessa har varit Artikelsök, ERIC, Kvinnsam, Elin@Kristianstad och DiVa. Vi har även använt oss av de referenslistor som funnits i de avhandlingar och rapporter vi läst för att komma vidare. Lagrådsremissen fann vi på Regeringens hemsida. De sökord vi använt oss av är: barn som bevittnat våld, kvinnomisshandel, pappa som slår, våld i hemmet, män som slår, domestic violence, children, family, social work, children's perspektiv och fathers violence.

5.2 Metodval

I denna studie har vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer vilket vi anser passar vår studie bäst, då vårt syfte är att ta del av respondenternas känslor, erfarenheter och åsikter angående barn som bevittnar våld i hemmet. Genom intervjuer får vi möjlighet att få en djupare förståelse för deras känslor och åsikter då de med egna ord kan beskriva sin livsvärld (Kvale 1997).

5.3 Urval

Som urvalsmetod har vi valt att göra ett strategiskt urval (Trost 2005). Detta på grund av att vi ville få en variation i vårt material och dels för att vi skulle kunna få svar på våra frågor. Vi talade med personer som genom sitt yrke, enligt oss borde ha kommit i kontakt med den målgrupp vi valde att titta på. Vi hade inga krav på att de skulle ha arbetat med detta någon längre tid. Alla intervjuer genomfördes i södra Sverige.

Vi valde att genomföra två intervjuer med polis, tre intervjuer med personal inom socialtjänsten, en intervju med en personal på BRIS⁴ och en med personal på Kvinnojour i en medelstor kommun. Av respondenterna inom socialtjänsten arbetade en på Kriscentrum för våldutsatta kvinnor och barn och en arbetade på Kriscentrum för män, dessa kriscentrum låg

⁴ Barnens Rätt I Samhället

båda i större kommuner. Den tredje arbetade på Stöd och Utredning på en Socialförvaltning i en mellanstor kommun. Vid intervjuerna med BRIS, Kvinnojouren och Kriscentrum för Män var vi båda närvarande. Eva intervjuade polis och socialtjänst inom Stöd och Utredning. Sara intervjuade en polis i mindre kommun och även personal vid Kriscentrum för våldutsatta kvinnor och barn. Sammanlagt blev det sju intervjuer. Kriscentrum för män fanns inte med i vår planering från början men efterhand som vi gjorde våra intervjuer så väcktes tankar om att få in även deras perspektiv på detta problem. Detta anser vi berikade och ökade validiteten på vår studie.

Vi tog först kontakt med de verksamheter vi var intresserade av och de i sin tur gav oss namn och telefonnummer på de personer de ansåg bäst kunna svara på våra frågor. Risken med att göra på detta vis var att vi talade med personer som i all välmening försökte styra urvalet så att vi skulle få ”intressanta” personer som ”har åsikter”, ”är kunniga”, eller personer som var positiva för verksamheten att ”visa upp” (Trost 2005 s.119). Men vi anser att vårt syfte med denna studie var att få fram känslor, erfarenheter och åsikter kring detta ämne och inte att undersöka hur verksamheterna arbetar eller kvalitén på deras arbete. Därför ansåg vi inte att urvalet påverkade validiteten negativt i materialet.

5.4 Intervjuguidens utformning

I arbetet med vår intervjuguide diskuterade vi att vi ville få ut så mycket som möjligt av våra intervjuer utan att ta upp för mycket av respondenternas tid, då vi var väl medvetna om att många hade en hög arbetsbelastning. Men vår tanke var även att få ett hanterbart material att arbeta utifrån. Därför inriktade vi oss på att formulera frågor som kunde, i bästa fall, ge oss mycket information och öka våra kunskaper (se intervjuguide A).

Vi gjorde båda två varsin provintervju med personer som har erfarenhet av barn. Båda var informerade och medvetna om att intervjun inte ingick i vår studie. Dessa provintervjuer gjorde vi för att dels pröva våra intervjufrågor och dels för att träna på intervjusituationen.

Provintervjuerna ledde till att vi omarbetade intervjuguiden och ändrade på vissa ord och ordningsföljden på frågorna för att få ett naturligare och bättre ”flyt” i intervjuerna. Efter fem av intervjuerna och ett handledningstillfälle blev vi medvetna om att vi förbisett några frågor som var väsentliga för vår studie (se intervjuguide B). I intervjuguide B är frågorna 2, 3 och 9 de frågor som lades till.

5.5 Intervjuernas upplägg och genomförande

Vid vår första kontakt berättade vi kort om vår studie och frågade om intresse fanns och om vi i så fall kunde få skicka ett informationsbrev. De tackade alla ja till intervju direkt i telefon, och vi skickade brevet i god tid (en till två veckor) innan intervjutillfällena, så de skulle ha möjlighet att få mer information om vårt syfte med studien. Två instanser inom Socialförvaltningen tackade nej till att delta då deras arbetsbelastning för tillfället gjorde det omöjligt att delta. En verksamhet inom Socialförvaltningen tackade först ja men ringde sedan och tackade nej då de ej ansåg sig ha erfarenheter kring barn som bevittnar våld i hemmet och på grund av hög arbetsbelastning. Vi valde att utföra några av intervjuerna ensamma och några där vi deltog båda två. Anledningen till detta var dels att vi ville få en bredd på vårt material och tidsmässigt hade det varit svårt att utföra alla intervjuer tillsammans. Då detta är vårt examensarbete ansåg vi också att det var viktigt, att visa på att vi på egen hand klarar av att genomföra intervjuer. Detta har stärkt vårt självförtroende i vår arbetsprocess. Det kan ha påverkat svaren i de olika intervjuerna då vi har varit två intervjuare vid några tillfällen och ensamma vid några och att vi är olika som intervjuare. I de intervjuer då vi båda deltog valde vi att båda vara delaktiga och ställa frågorna växelvis. Vi anser att det ledde till en naturligare situation för både oss och respondenterna, än om någon suttit tyst och iakttagit.

Under intervjuerna valde vi att använda oss av bandspelare och detta gav alla respondenter sitt medgivande till. Intervjuerna utfördes på platser som respondenterna själva valt i anslutning till deras arbetsplatser. Vi upplevde att deltagarna kände sig avslappnade och att stämningen var behaglig.

För att kunna komplettera våra fem första intervjuer med de tre nya frågorna tog vi kontakt med alla respondenter. Två av dessa kompletteringar gjordes via telefon och två gjordes då vi träffade respondenterna. Att vi gjorde olika berodde på geografiska och tidsmässiga skäl. En av respondenterna befann sig på semester och gick ej att nås för komplettering.

Vid bearbetningen av intervjuerna gjorde vi fullständiga intervjuutskrift och sedan delgav vi varandra dem. Att vi använt bandspelare ökade validiteten på vårt material då vi vid analystillfället hade möjlighet att lyssna på varandras intervjuer. Genom banden fick vi även möjlighet att kontrollera vår egen roll i intervjuerna, hur vi frågar och om vi påverkat svaren. Det är svårt att avgöra hur vår egen medverkan i intervjuerna har påverkat svaren då detta i sig är oundvikligt. Under intervjuerna har vi dock försökt att vara så neutrala som möjligt men

vi är också medvetna om att vårt kroppsspråk och minspel omedvetet kan ha fått betydelse för svaren vi fått.

5.6 Bearbetning och analys av materialet

Under arbetet med vår analys av materialet lyssnade vi på varandras intervjuer som vi ej deltagit vid, samtidigt som vi följde texten i utskriften. Detta för att kunna ta del av materialet till fullo, då risken finns att vi kan ha hört fel under utskriftsprocessen och även för att det är svårt att fånga allt på papper. Under en utskrift pågår ett tolkningsarbete där vissa aspekter väljs bort och andra lyfts fram (Wibeck 2000). Efter vi skrivit ut intervjuerna skickade vi utskriften till alla respondenter så att de fick möjlighet att rätta eventuella missuppfattningar eller om de ville förtydliga något av det som sagts. Ingen av respondenterna hade några tillägg eller ändringar att göra.

När vi gick igenom materialet från intervjuerna så gjorde vi detta var för sig och där hittade vi efter diskussioner, fyra olika teman som på ett enkelt sätt svarar på vår frågeställning och samtidigt lyfter fram essensen i vår studie. Dessa teman valde vi att benämna: Tankar och upplevelser kring barn som bevittnat våld i hemmet, Hur barnen uppmärksammas, barn som bevittnar våld i hemmet som brottsoffer och slutligen Kunskap och visioner. Vi analyserade materialet utefter dessa teman var för sig. Därefter delgav vi varandra våra tankar och sammanställde därefter resultatet tillsammans.

5.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Begreppet reliabilitet innebär tillförlitlighet i studien, i detta ingår kvaliteten på den tekniska utrustningen och kvaliteten på forskaren. Med begreppet validitet syftar man till studiens trovärdighet, att man undersöker det man tänkt undersöka. Vidare handlar det om forskarens förmåga att kommunicera och om hur forskaren beskrivit sin egen förförståelse och bakgrund. Det handlar också om hur noggrant forskaren har beskrivit datainsamling, urval och analysprocessen. I validitet ingår även deltagarkontroll med vilket man menar att de som deltagit i studien haft möjlighet att ta del av och korrigera eventuella missuppfattningar. Triangulering innebär att man titta på problemet ur olika synvinklar. Källtriangulering är när man exempelvis intervjuar personer med olika relationer till problemet. I kvalitativa studier är det upp till läsaren att bedöma om studien är generaliserbar. Detta betyder om man kan överföra resultatet till att bli allmängiltigt. Vi har i vår metoddel och i vår metoddiskussion beskrivit hur vi har genomfört studien för att uppnå en så hög validitet och reliabilitet som möjligt (www.infovoice.se).

5.8 Etiska aspekter

Vi har medvetet gjort valet att inte tala med vare sig barn som bevittnat våld i hemmet, kvinnor som blivit misshandlade eller män som misshandlat. Vi anser inte att vi har den erfarenhet eller den kompetens som krävs för att kunna hantera och bemöta de känslor som våra frågor kunde ha väckt. Därför valde vi att tala med professionella som kommer i kontakt med dessa personer genom sitt arbete.

Vi har även gjort etiska val när vi utformade vår intervjuguide, då detta är ett känsligt ämne som kan väcka mycket frustration även hos dem som arbetar med detta. Våra respondenter har fått ta del av intervjuutskriften för att få möjlighet att rätta till eventuella missförstånd och även ge synpunkter på intervjuerna.

Genom vårt informationsbrev och medgivandeformulär (se bilaga) har vi informerat våra respondenter i studien om de fyra etiska grundläggande kraven nämligen, informationskravet som handlar om att man ska informera om att deltagandet är frivilligt och att man kan avsluta sitt deltagande när man vill utan att behöva förklara varför. Man ska även informera om studiens syfte.

Samtyckeskravet som innebär att forskaren måste få samtycke från deltagaren att han/hon är villig att delta i studien. Konfidentialitetskravet som innebär att de som deltar i studien endast är kända av dem som genomför studien. Att inget av materialet som framkommer i intervjun kan härledas tillbaka till respondenten. Nyttjandekravet som innebär att man enbart får använda materialet till det man informerat om. Man får ej använda sig av materialet i annat än i forskningssyfte.

6. Undersökningens resultat

Här nedan kommer vi att redovisa resultatet av intervjuerna. Under dessa intervjuer har vi tagit del av våra respondenters tankar, erfarenheter och känslor kring företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet. Vi har talat med professionella från olika yrkeskategorier och för att kunna särskilja vem som sagt vad, kommer vi, när vi anser det relevant benämna våra respondenter enligt följande: BRIS-ombud, Kvinnojour, Polis A och Polis B, Socialsekreterare. Respondenten från Kriscentrum för våldsutsatta kvinnor och barn benämner vi Socialrådgivare A och Respondenten från Kriscentrum för män benämner vi Socialrådgivare B. De svar vi fått från respondenterna är enbart en åsikt från dessa individer och inte representativa för deras olika verksamheter. Under bearbetningen av

intervjuutskriftena kom vi fram till fyra teman som svarar på våra frågeställningar. Dessa teman är: Tankar och upplevelser kring barn som bevittnar våld i hemmet, Hur barnen uppmärksammas, Barn som brottsoffer och Kunskaper och visioner.

6.1 Tankar och upplevelser kring ”Barn som bevittnar våld i hemmet”

Alla våra respondenter vittnar om vilket trauma det innebär för barn att bevittna våld. Socialrådgivare B jämför med, när man som barn hör mamma och pappa gräla, vilket de flesta barn har upplevt. Trots att dessa gräl inte har några inslag av våld och hot, kan detta ändå upplevas som hotfullt, skrämmande och hemskt för ett barn. Att då sätta den känslan i relation till att som barn ha bevittnat våld, kan man få en förståelse för hur mycket starkare upplevelsen blir.

På frågan om hur respondenterna tror att barn upplever att bevittna våld i hemmet, använder de sig av ord som: rädsla, sårbarhet, fruktansvärt, katastrof, jättestarkt, stress, ovisshet, terror, oerhört traumatiskt, hjälplöshet, skam och skuld känslor.

– Det är ett värre trauma för ett barn att ha bevittnat att pappa håller på att slå mamma på det sättet att hon håller på att dö, ta strygrepp eller blöder så pass mycket att barnen tror att mamma ska dö. Det är mycket värre trauma än det de upplevt när de själva blir slagna för då har man i alla fall kontroll över sin egen smärta. Det är otroligt traumatiserande att bevittna när mamma blir slagen och många barn tror att hon ska dö. (Socialrådgivare A).

Kvinnojouren menar att det är en katastrof för barnen att bevittna våldet i hemmet eftersom de älskar både sin mamma och sin pappa. Många barn tar även på sig skulden för bråken och tror att det är deras fel.

Alla våra respondenter upplever att de flesta föräldrar lever i tron på att barnet inte ser eller hör misshandeln, eftersom de tror barnet sover eller är inne på sitt rum. Samtliga respondenter menar dock att barnet visst ser och hör. Många föräldrar blir chockade när de blir medvetna om att barnet faktiskt sett, hört och påverkats av våldet.

Socialrådgivare B tror inte att männen är medvetna om hur de som befinner sig i närheten upplever situationen:

– Mannen ser inte detta, han har inget rum där han kan falla in till, där han kan reflektera över att nu behöver vi sluta här, utan det bara kör på, öser på. När han går över gränsen så att säga så ser han inte dem utan han ser bara sig själv som hotad. (Socialrådgivare B).

Socialsekreteraren är av samma uppfattning, att den som slår inte tänker på barnet och att den som blir slagen inte heller tänker på vad barnet ser. Socialrådgivare A har erfarenheter av att barn som lever i denna svåra situation inte blir tillåtna att visa känslor, de får ”tassa på tå” för pappa eftersom det är han som står för känslorna. Det är han som får bli arg och skrika men

barnet får på sin höjd gråta. Ibland inte ens det, utan det får ske i smyg. När de pratar med barnen kommer det nästan alltid fram att det är barnet som tröstar mamma och ingen som tröstar barnet. Kvinnojouren säger att många kvinnor blir jätteledsna när de kommer på att barnet bevittnat våldet:

– *Oh herregud, har mina barn hört detta, det trodde inte jag...* (Kvinnojouren).

Insikten i barnets situation enligt Socialrådgivare A beror på var i processen kvinnan befinner sig, om hon själv inte är redo att bryta upp ligger förnekelsen nära till hands. Det är helt beroende på hur mycket kvinnan är beredd att ta in. Socialrådgivare A menar dock att de flesta kvinnor är medvetna om att barnet tar skada av våldet, men att kvinnorna till en början blundar för detta. Efter att kvinnan brutit upp från ett våldsamt förhållande har hon lättare att se konsekvenserna.

På frågan om hur de yrkesverksamma upplever det när de kommer i kontakt med barn respektive föräldrar som lever med våld i hemmet har vi fått olika svar. Polis A säger att samtalen med utsatta barn är något av det svåraste och mest komplicerade de kan göra inom polisen. Polis B säger att det är mer känslomässigt krävande att arbeta med utsatta barn och att de påverkas mer av det. Det går inte att komma ifrån, men denne säger också att de måste kunna skilja på känslor och på vad de som poliser ska utföra:

– *Alltså det låter kanske hemskt att säga men det är ju ett jobb, det är ju det och jag kan inte bli alltför engagerad i det och tänka för mycket, givetvis gör man det. Ibland känner man att man är socialarbetare, kurator, psykolog och polis samtidigt, men man får ju inte glömma att jag är polis och min uppgift är att utreda om ett brott är begånget. Och sen är det andra myndigheter som får sköta det andra.* (Polis B).

BRIS-ombudet säger att det är ”jättejobbiga” situationer och att de blir berörda, men det viktigaste är dock att barnen ringer, för det är ju detta BRIS är till för. BRIS-ombudet är koncentrerat på barnets känslor och tankar. Sina egna känslor får de ta hand om vid något annat tillfälle. Kvinnojouren säger att det är svårt med barn och att de är rädda för att fördärva något istället för att hjälpa barnen. Socialrådgivare B menar att det är jättesvårt och att det väcker väldigt mycket känslor hos en själv.

– *Det är tufft. Jag menar, jag kan bli arg, tycka jävligt illa om dem, jävla sätt och bli förbannad över det manliga släktet så att säga. Och periodvis kommit hem och varit irriterad och frustrerad hemma, det är ju inte bra. Jag tror jag behöver ju tömma mitt också, därför behöver man någonstans man kan få hjälp med detta och inte bara handledning som inte känns tillräckligt.* (Socialrådgivare B).

Socialrådgivare A tycker att det är mycket mer krävande och att alla måste vara 100 % närvarande i mötet med dessa barn. Känslorna och engagemanget måste vara äkta, för när det

gäller detta går det inte att lura barn. Det är alltid jobbigare när det gäller barn eftersom vuxna har ett val, det har inte barn.

Alla respondenter använder starka ord för att beskriva dessa barns situation. Socialrådgivare A menar, att även om det finns de som tycker att det är allvarligt när barn bevittnar våld, kan man generellt säga att det inte finns så stor förståelse för de här barnens situation inom socialtjänsten. Enligt Socialrådgivare A händer det ofta att det inte skrivs in i journalerna hos Socialtjänsten att barnet har bevittnat våld. Denne respondent upplever även att Socialtjänsten skiljer på den våldsverkande mannen och mannen som pappa då de ofta går hårt fram och för snabbt kräver umgängesrätt med barnen. Kvinnojouren medger att dessa barns situation inte har uppmärksamats tidigare hos dem:

– Jag måste ju erkänna att vi har varit väldigt dåliga på att ta hand om barnen för det är kvinnan vi fokuserar på. (Kvinnojouren)..

Båda poliserna talar om att de tidigare lagt fokus på föräldrarna och många gånger ej uppmärksammat barnen och även glömt att anmäla dem till socialtjänsten. De berättar båda om en blankett som ska fyllas i och skickas till socialtjänsten om de misstänker att barn är i fara. Här talar Polis A om att vanligtvis skickar de in dessa blanketter om de ser skador på barnet eller att det är misshandlat på något vis. Det är enligt Polis A sällan denna blankett skickas in på grund av att barnet bevittnat våld. Polis B menar dock att medvetenheten kring barns utsatthet i dessa situationer har ökat de senaste åren och att barnperspektivet har blivit tydligare:

– Ett barn kan ju alltid fara illa av att mamma och pappa grälar, det räcker ju att grannar ringer över att det har varit högljutt och vi polisen får komma dit och av någon anledning medla och finns det små barn där, så är det ju redan skäl nog att skriva den här blanketten.(Polis B).

BRIS-ombudet menar att det inom polisväsendet inte sitter i ryggmärgen att de ska ta hand om de här barnen och ge dem den hjälp de behöver. Detta behöver medvetandegöras på ett helt annat sätt.

6.2 Hur barnen uppmärksammas

På frågan om hur man på bästa sätt ska kunna minska mörkertalet och uppmärksamma barn som bevittnar våld i hemmet är det vanligaste svaret vi fått, att vuxenvärlden måste börja se och ingripa då de misstänker att barn far illa. Alla respondenterna talar på ett eller annat sätt om denna företeelse som en familjehemlighet och om hur svårt det är för barnen att våga bryta tystnaden. Polis B säger att det är lika mycket skam för barnen att berätta att mamma blir slagen som det är för kvinnan att berätta att hon blir slagen. Barn är väldigt lojala och

oavsett om de själva blir utsatta för våld så älskar de sin mamma och pappa. Barn vill inte att pappa ska hamna i fängelse men de vill att pappa ska sluta med det han gör, menar Socialrådgivare A. Enligt Polis A deltar barnen i en normaliseringsprocess, barnet vet inte själv vad som är rätt och fel, de tror att det ska vara så här. BRIS- ombudet är förvånat över hur få barn som faktiskt ringer till BRIS angående våld mellan föräldrarna. Därför är det viktigt att vuxna runt omkring barn börjar prata om svåra saker med dem. Detta utan att skam- eller skuldbelägga vare sig barnet eller föräldrarna. Då ger man barnen ord för sina upplevelser och ger dem därmed tillåtelse att prata om det de annars inte skulle våga prata om.

– Det är nödvändigt att prata i de forum där barnen finns. Eftersom det är så mycket skuld och skam så får man vara väldigt varlig när man pratar om det här. Det är ett stort ansvar, men det är också ett väldigt stort ansvar att INTE prata. Man tar ju inget ansvar om man väljer att inte prata, så man måste börja.(Brisombudet).

Socialrådgivare B talade om svårigheterna med att våga se och agera kring utsatta barn, om man ser måste man också agera och detta kan upplevas som hotfullt för att det väcker så mycket känslor hos en själv. Flera av respondenterna talade om vikten av att vara lyhörda, ställa frågor och att aktivt lyssna på vad barnet har att säga. De talade även om förskolans och skolans roll i att uppmärksamma barnen. Att skolpersonal bör ha i bakhuvudet att våld i hemmet kan vara en av anledningarna till att barnet agerar på ett avvikande sätt.

Socialrådgivare A menar att det syns på barn att något är fel, att det finns många signaler att ta vara på, hur viktigt det är att sätta på sig de rätta glasögonen och att inte blunda och avfärda det som ”en dålig dag”. En av signalerna kan vara hög frånvaro då många barn upplever att de måste stanna hemma för att ha kontroll, avleda bråken och vara den som skyddar mamma. Socialrådgivare A berättar om två tvillingflickor, som gjorde upp ett schema sinsemellan om vem som skulle vara hemma från skolan för att vakta mamma. Det var alltid någon som var ”sjuk”. Detta borde ha varit en ringklocka för skolan anser Socialrådgivare A.

På Kvinnojouren finns det en svårighet med att anmäla barn som far illa då de vill att kvinnorna ska känna sig trygga och att rädslan för att mista sina barn inte ska hindra dem från att söka sig till dem för skydd. Men vår respondent på Kvinnojouren talar även om att alla måste vara observanta och hur viktigt det är att vuxna inte blundar, vilket de har en känsla av att skolans personal ofta gör, på grund av att de inte orkar ta tag i det och att de inte vet vad de sätter igång.

– De bör uppmärksamma och inte bara tänka: -usch... nu är han jobbig igen va... De vill ju ha uppmärksamhet när det är något, barn går ju inte och talar om att pappa slog mamma igår. För de barnen som inte kan koncentrera sig i skolan då

vet man ju inte vad de tänker på, kommer pappa hem full... får mamma stryk... lever mamma när jag kommer hem. Det är ju sådana tankar barn också har, då orkar man inte med skolan. (Kvinnjouren).

Socialsekreteraren säger att skolorna bör satsa mer på det här med anmälningsskyldigheten. Många gånger är skolan rädd att förstöra den fina kontakten med föräldrarna och därför gör de inte någon anmälan. Alla respondenter är eniga om att Socialtjänsten bär huvudansvaret för att dessa barn ska få stöd och hjälp. Socialsekreteraren menar att ansvaret för barn ligger i första hand hos föräldrarna. De är skyldiga att se till att barn får den omsorg och vård de behöver, men när barnets situation väl kommit till myndigheternas kännedom så är det socialtjänstens ansvar. Socialrådgivare A anser att mörkertalet många gånger fortsätter in i socialtjänsten, att förståelsen för de här barnen inte är särskilt stor och att barnet har bevittnat våld inte skrivs in i journalerna.

– Barn som är kända förblir okända. (Socialrådgivare A).

Socialrådgivare A talar om både bra och dåliga erfarenheter i samarbetet med kommunens olika förvaltningar, i vissa fall måste de göra upprepade anmälningar innan något sker. Vidare menar socialrådgivare A att även polisen har ett ansvar genom att skicka in "barn i fara" blankett till socialtjänsten när de på något vis kommer i kontakt med de utsatta barnen. Polis B säger att polisens ansvar är att utreda om ett brott är begånget, men att de givetvis måste samarbeta med övriga myndigheter. Detta samarbete fungerar olika bra beroende på vilka rutiner de olika kommunerna har.

– Vi jobbar med kommuner där vi får en väldigt bra respons, där de hör av sig och de undrar, sen jobbar vi med kommuner som överhuvudtaget inte hör av sig och är inte intresserade av vad vi har /.../ på en anmälan är det ju väldigt lite text, de kan ju ta del av hela vår utredning /.../ Det finns som sagt kommuner som inte hör av sig och vill ha reda på vad kvinnan har sagt i polisförhör. (Polis B).

Polis B säger sig vara besviken på socialtjänstens agerande många gånger, att socialtjänsten vid upprepade tillfällen fått signaler om att barn farit illa men inte gjort någon polisanmälan, utan valt att arbeta i familjen. Detta skickar enligt Polis B fel signaler till barnen och att det kan resultera i besvikelse för barnen i vuxen ålder, att myndigheterna inte agerat tillräckligt starkt. Polis A är mycket nöjd med samarbetet med socialtjänsten och att det fungerar mycket bra.

6.3 Barn som bevittnar våld i hemmet som brottsoffer

Alla respondenter ser det som mycket positivt att barn som bevittnar våld i hemmet ska betraktas som brottsoffer. Socialrådgivare B menar att barn idag är rättslösa och har inget rättskydd.

– *Barn idag betraktas inte som egna individer i familjevåldet.* (Socialrådgivare B)

De har blivit indragna i något som de är fullständigt oskyldiga till och genom att betrakta dem som brottsoffer, så får de en egen identitet. Socialsekreteraren tycker att det är bra och att det är på tiden att en lagändring sker.

– *Då har vi ytterligare ett verktyg vi kan använda oss av vid omhändertaganden, alltså om man nu ska gå in och göra ett omhändertagande kan man gå in och använda sig av det här och hävda att man är ett offer och utnyttja det här, så jag tycker bara att det gagnar vårt arbete.* (Socialsekreteraren).

Socialrådgivare A tycker att det är ”jättebra” och drar jämförelser med lagstiftning på Nya Zeeland där barn redan betraktas som brottsoffer och där bevisbördan ligger hos mannen. Mannen ska där bevisa att han vidtagit åtgärder för att skydda barnen. BRIS-ombudet anser att det är ett utmärkt tillfälle att börja prata med barn om detta och att manifesteras barnens rättigheter.

– *För hur ska barn kunna veta det annars, de har ju ingen aning.* (Brisombudet)

Polis A säger att bevittnande av våld borde ha haft en egen brottsrubricering för länge sedan. Vid utredningar av kvinnomisshandel tas kvinnans del upp, men barnen kommer inte med i utredningen. Polis B tycker att det känns bra för att barnen kommer att höras, vilket de i dessa ärenden inte har gjorts tidigare. Tidigare har enbart barn som blivit direkt utsatta för våld uppmärksammas. Denna lagstiftning hjälper de barn som bevittnar våld i hemmet. Ingen av poliserna tror att det får någon verkan på gärningsmannens agerande. Vill han slå så slår han och då kvittar det vad han blir dömd för, vilken typ av misshandel det än rör sig om.

6.4 Kunskaper och visioner

På frågan om vilka kunskaper respondenterna ansåg vara viktiga i arbetet med barn som bevittnat våld i hemmet, talar de återigen om alla vuxnas ansvar, om att inte blunda, att våga ställa frågor även om de känns dumma. Dels att ställa frågor till barnen men även att diskutera det inom yrkesgrupperna. Många av respondenterna talar om vikten av utbildning och kunskaper om våldets konsekvenser för dessa barn och även i hur man samtalar med barnen. De flesta av våra respondenter saknar dock specifik utbildning i att samtala med barn i kris. BRIS-ombudet talar om vikten av att ha god kunskap om barn och barns utveckling.

– *Sen blir man ju, tror jag, i socialt arbete aldrig färdig så att säga /.../ att ständigt lära sig /.../ man ska ha duktigt på fötterna både teoretiskt och praktiskt. Sen är det ju tillämpning, sen ska man ju vara personligt lämplig. Mycket allvar och mycket humor, mycket hjärta och mycket hjärna. Det är mycket, det är världens svåraste yrke egentligen tror jag.* (Brisombudet).

Socialrådgivare A anser också att kunskaper om barn är av största vikt. Denne talar även om att kunna bemöta barn individuellt och oavsett hur gamla barnen är ge dem möjlighet att berätta om sina upplevelser.

– Även de minsta barn, jättesmå barn kan berätta genom att rita /.../ man ska kunna barn och man ska veta att det är ju inte farligt att prata om det de har varit med om, för att det de har varit med om har de ju redan upplevt, så att återberätta det är oftast bara en lättnad och äntligen någon som lyssnar. (Socialrådgivare A).

Det är viktigt att alltid ta barn på största allvar och att alltid tro på dem. Enligt Socialrådgivare A ljuger barn inte i dessa fall. Socialsekreteraren tycker att det borde ha funnits en liten bok för alla, som talar om vilka människor de kan ringa och rådfråga. Många vet inte idag vem de ska vända sig till för att få stöd. Det bör tydliggöras att socialtjänsten även är till för konsultation och inte enbart för att göra en anmälan.

Vår respondent på Kvinnojouren saknar utbildning men talar om att det hade varit bra att ha. Många av personalen på Kvinnojouren är dock föräldrar och att de kommer långt med sunt förnuft. Barnen brukar få en nalle eller ett ritblock när de kommer till Kvinnojouren, men det finns också tankar om att inrätta en barnhörna i lokalerna. I de fall där de ser att barn behöver hjälp och stöd har de ett nystartat samarbete med en verksamhet inom socialtjänsten. Där finns det kvalificerad hjälp att få för barnen och detta ser de som mycket positivt.

Socialrådgivare B talar mycket om vikten av att ständigt se saker och ting ur ett barnperspektiv. Att i samtal med föräldrarna lyfta fram barnens situation och ”nöta in den”, för att nästa generation ska växa upp och själva bli föräldrar. Familjerätten bör bli bättre på att intervjua barn om hur de vill ha det och hur barn ser på skilsmässor och familjekriser. Även de som jobbar runt omkring barnen måste bli bättre.

Polis A talar om att de skapar sig en erfarenhetsbank och rutiner ju mer de arbetar med dessa ärenden. Polis A är dock tveksam till om poliser överhuvudtaget ska syssla med förhör av barn. Denne menar att barnpsykologer har en helt annan utbildning i att samtala med barn i kris och de borde kunna integrera psykologerna i förhören. Polis B har inte någon specifik utbildning när det gäller samtal med barn, men säger att med sunt förnuft och yrkeserfarenhet inom barnärenden kan denne göra ett bra arbete vad gäller att utreda om brott är begånget. Polis B säger också att det är en stor skillnad i hur socialarbetare och barnpsykologer kan tala med barnen i jämförelse med polisen. Poliser är styrda av lagstiftningen, deras arbetsuppgift är inte att utreda barnets psykiska hälsotillstånd utan det är att utreda om ett brott är begånget. För att inte påverka barnets berättelse får de inte ”småprata” och ställa ledande frågor. Enligt

polisens föreskrifter skall polisförhör skall enligt 17 § FUK⁵ ej äga rum fler gånger än nödvändigt. Båda poliserna upplever det svårt att hinna skapa en kontakt och ett förtroende på den korta tid de tillbringar med barnen. De talar även om att när samverkan med andra myndigheter görs upplevs det som väldigt positivt. Polis B berättar att i samverkansgrupperna kan de ta upp problem som uppstår när de olika myndigheterna arbetar med samma ärende. Exempel på detta kan vara att Socialtjänsten eller Barn- och ungdomspsykiatri går in för snabbt och "pratar sönder" barnen, vilket gör det svårt för polisen att hålla isär vad som är barnets berättelse och hur barnet påverkats av samtalen med dem. Detta kan ha negativ inverkan på eventuell framtida rättegång där barnets vittnesuppgifter kan ifrågasättas av försvaret. Då kan de på dessa samverkansmöten arbeta för att försöka lösa problemen på bästa sätt för alla instanser.

Socialrådgivare A menar att de ofta kommer i konflikt med socialtjänsten då vissa socialsekreterare proppar på att pappan ska ha rätt till umgänge med sitt barn. Socialrådgivare A anser också att det är viktigt för barn att ha kontakt med sin pappa, men inte i det akuta skedet när de precis kommit till Kriscentrums boende. Barnet behöver lugn och ro och tid till att smälta det som hänt. Socialrådgivare A menar att socialtjänsten ofta säger att han är ju ändå en bra pappa och menar att det inte är barnet som har blivit slaget. Många kvinnor och barn har svårt att förstå detta och vill ofta vänta med umgänget ett tag. Erfarenheten inom verksamheten säger att barn oftast inte vill träffa sin pappa men de barn de varit i kontakt med och som velat träffa sin pappa har varit barn i 10-12 års ålder. Men säger att i de fall där socialsekreteraren varit som mest angelägen om att få till ett umgänge har det handlat om barn som är så små att de ej kan uttrycka sina egna önsknings. Socialrådgivare A menar att konflikten ligger i vad som ses som barnets bästa.

När vi frågade våra respondenter om de ansåg sig ha tillräckliga resurser i arbetet med barn som bevittnar våld, ansåg de flesta att de hade de resurser de behövde för att kunna göra ett bra arbete kring dessa barn.

Socialsekreteraren säger:

– NN kommun är ju en kommun med många fördelar, det är en större kommun och man har satsat mycket på öppenvården /.../ alltså väldigt framåt i de här frågorna, så när vi får in ärenden som har den här digniteten har vi all uppbäckning vi kan få, så jag tycker att... man försöker satsa och se och göra det bästa utav det. Sen tar det ju tid /.../ Men det utesluter ju inte att vi kan bli bättre. (Socialsekreteraren).

⁵ Förundersökningskungörelsen

Båda poliserna och socialrådgivare B nämnde samverkansgrupperna de ingick i med andra myndigheter och hur väl detta samarbete fungerade.

BRIS-ombudet menar att det inom BRIS finns resurser att ge barnen utökad hjälp vid behov.

– Det finns ju också möjligheter så vi som anställda kan ta över ett samtal, om barnet vill ha mer hjälp utav BRIS. Då kan vi ha både en stödkontakt och en motivationskontakt eller om barnet vill ha hjälp att anmäla. (Brisombudet).

Kvinnojouren sa däremot att de inte hade tillräckliga resurser för att kunna ta hand om barnen. Deras verksamhet bygger i stor del på gåvor och på frivilligarbete. De får ibland gåvor som är speciellt riktade till barnen och dessa använder de till exempelvis bio, simhall och minigolf. Om Kvinnojouren hade haft mer resurser skulle personalen kunna få mer utbildning och även kunna anställa någon utbildad personal som arbetar med barnen. Då skulle Kvinnojouren kunna erbjuda barnen samtal eller till exempel bildterapi. De skulle också vilja inreda ett helt lekrum för barnen och även kunna erbjuda dem obegränsat med fritidsaktiviteter.

Socialrådgivare B talade om att det saknas resurser för att ta hand om personalens känslor. Denne anser att enbart handledning inte är tillräckligt, utan personalen borde få egenterapi för att hantera de känslor som väcks. De tankar och idéer Socialrådgivare B har om framtiden, handlar om att utveckla samarbetet med de verksamheter inom socialtjänsten, som kommer i kontakt med familjevård.

Socialrådgivare B menar även att det måste finnas tillräckliga resurser för barn och att alla vuxna som har skyddsomsorg måste göra dessa frågor viktiga.

– Att vi driver det som en politisk fråga till politiker som bestämmer, men att det är vi vuxna som driver det. Gör vi frågorna viktiga så kan inte politikerna värja sig för dem. Och då kan inte lagstiftarna i sin tur heller värja sig för dem. För lagstiftning är alltid rätt så sen. Den förändrar ju sig när folk vill att det ska ske en förändring och för debatten. Lagstiftarna är ju inte utanför samhället på det sättet de är ju en del av samhället. Det finns ju en väldigt tröghet i lagstiftningen och det får ju vi medborgare pressa på. (Socialrådgivare B).

Polis A skulle vilja arbeta på liknande vis som det projekt som bedrivs i Malmö, med så kallade Barnahus. Här behöver barnen bara komma till ett ställe och alla berörda myndigheter träffar barnen där. Polis A tror att de skulle kunna få en bättre kontakt med barnen då. Socialrådgivare A menar också att dessa Barnahus är ett bra koncept men i dagsläget tar Barnahuset i Malmö inte emot barn som bevittnat våld utan bara de barn som blivit fysiskt utsatta för brott. Socialrådgivare A skulle vilja att de svenska Barnahusen mer liknar de Barnahus som finns på Island, där alla brotts- eller våldsutsatta barn intervjuas av psykologer. Här har psykologerna öronsnäckor när intervjun görs. I ett annat rum sitter polis, åklagare, domare, försvarsadvokat och den misstänkte. Barnet intervjuas av en psykolog, vilken är

specialutbildad för att ställa dom rätta frågorna. Enligt Socialrådgivare A pågår då en rättegång fast barnet inte är i rättssalen. Barnet är medvetet om situationen och att domare och åklagare kommer att titta på det som sägs. Alla utom den misstänkte kan förmedla frågor och påverka intervjun. Ansvaret ligger på psykologen att omformulera frågorna, så att de ställs på ett sätt som inte är kränkande, skuldbeläggande eller ytterligare traumatiserande för barnet. Genom att arbeta på så sätt skulle det enligt Socialrådgivare A leda till fler fällande domar och en bättre situation för barnen. Detta är inte möjligt enligt rådande svensk lagstiftning enligt Socialrådgivare A.

Avslutningsvis betonar alla respondenter att det viktigaste i arbetet med barn som bevittnar våld i hemmet är dock att vi vuxna måste öppna ögonen och våga se hur barnen i vår närhet mår.

7. Resultatdiskussion

Vårt syfte med denna studie har varit att ta del av några yrkesverksammas erfarenheter och känslor omkring barn som bevittnar vuxnas våld gentemot varandra. Vi kommer i vår analys att anknyta till teorier och tidigare forskning. Att använda oss av ett kristeoretiskt perspektiv kändes naturligt då begrepp som trauma och kris förekom regelbundet hos våra respondenter.

Systemteorin ger oss möjlighet att se på denna företeelse ur olika perspektiv, vi kan dra nytta av systemteorin vilken har en giltighet på alla nivåer i sociala relationer, alltifrån parförhållanden till samhället och till de internationella relationerna.

Att barn som bevittnar våld i hemmet lever under svåra förhållanden har alla respondenter i studien varit eniga om. De resultat vi har fått fram i intervjuerna har visat på större samstämmighet än vi hade väntat oss. Innan studien hade vi förväntningar att det skulle vara större skillnader yrkesgrupperna emellan vad gäller hur det ses på företeelsen barn som bevittnar våld i hemmet. De skillnaderna vi dock kan se handlar enligt oss mer om vilken roll de tar i mötet med barnen, vilket perspektiv de har och vad syftet med mötet är.

De känslor och erfarenheter respondenterna har om hur barnen upplever våldsamma situationer, kan vi se stämmer överens med vad tidigare studier har visat när det gäller barn som bevittnat våld i hemmet (Almquist & Broberg, Källström Cater, Weinehall m.fl.). De talar om känslor som: rädsla, sårbarhet, katastrof, oerhört traumatiskt, hjälplöshet, skam- och skuld-känslor och ovisshet med mera.

Vi finner att det Cullberg (1992) beskriver som en traumatisk kris är tillämpbar inom problemområdet. En traumatisk kris kan beskrivas dels utifrån vad som utlöser den och dels vilken personlig innebörd den har för den drabbade. Att som barn se sin pappa misshandla mamma har en helt annan känslomässig innebörd för barnet än om vi jämför med det våld barnet ser på TV exempelvis. Givetvis på grund av att barnet har en stark känslomässig bindning till de inblandade. Att inte kunna ingripa och påverka händelseförloppet gör att barnet hamnar i ett okontrollerbart kaos och hela livssituationen förändras. Barn har inga erfarenheter och kunskaper om hur de ska förstå och psykiskt bemästra det som händer runt omkring dem. Cullberg (1992) säger att familjen kan ses som ett system som intimt hänger samman med varandra. De familjer som fungerar på ett tillfredställande vis kan ge varandra stöd och trygghet i de situationer som uppstår. Men om familjen har en problematisk relation så störs relationen ännu mera då någon hamnar i en kris. När våld förekommer i en familj så befinner sig alla familjemedlemmar i någon typ av kris. Detta kan leda till att ingen av föräldrarna har förmåga och insikt i att ta hand om barnet och ge det stöd och den trygghet barnet är i behov av.

Almkvist och Broberg (2004) talar även om hur en desorganiserad anknytning utvecklas då föräldrarna beter sig så att barnen blir rädda för dem. De talar om att båda föräldrarna upplevs som lika skrämmande då även den som blir slagen signalerar att något är farligt. Det betyder att barnets medfödda beteende att söka sig till sina föräldrar för att få lugn och trygghet omöjliggörs. Alla våra respondenter har erfarenheter av att föräldrarna har en liten insikt i sina barns situation. Föräldrarna tror inte att barnet sett eller hört misshandeln och att de ej tagit skada av händelsen. Detta kan delvis bero på föräldrarnas skam och skuld känslor vilket gör det svårt för dem att inse vad de utsätter sina barn för. Tidigare forskning och studier kring barn som bevittnat våld i hemmet visar tydligt på att barnen både sett och hört vad som sker (Almquist & Broberg, Källström Cater, Weinehall m.fl.). Dessa studier visar även på att barnen blir påverkade på olika sätt av det de upplevt. Enligt Rädda Barnen (1999) visar dessa barn på både inre och yttre symtom som exempelvis koncentrationssvårigheter, utåtagerande beteende, passivitet, hat, aggressivitet, hög frånvaro från skolan och att de tar ansvaret för mamma genom att ta över föräldrarollen. Det är också väldigt vanligt att dessa barn tar på sig skulden och tror att det är deras fel. Något som våra informanter även uppgivit.

Som vi tidigare nämnt existerar ett mörkertal vad gäller barn som bevittnar våld i hemmet. Statistiska Centralbyrån (1997) har beräknat dessa barn till ca 190 000. Hindberg (2006) talar om olika orsaker till att dessa barn är svåra att upptäcka. Anledningar till detta kan vara att

barn har svårt att tala om dessa saker och detta kan bero på språkmässiga skäl på grund av barnets ålder, talsvårigheter, funktionshinder eller att barnet inte behärskar svenska språket.

Våld i hemmet är ofta en stor familjehemlighet och barnet står i en beroendeställning gentemot sina föräldrar som de älskar och är lojala till, vilket gör det svårt för barnet att bryta tystnaden. Det kan även vara så att barnen inte är medvetna om att de är utsatta för brott utan att våldet är normalt och något som händer i många familjer. Ofta tar barnen på sig skulden för bråken och känner sig medskyldiga då de tror att de varit olydiga. Detta ger känslor av skuld och skam vilket i sin tur gör det mycket svårt för barnen att berätta om sin situation för andra och många barn vet inte vem de kan tala med eller vända sig till. Våra respondenter talar om dessa företeelser hos barnen och menar att barnen ofta känner sig medskyldiga i familjevåldet.

Några respondenter talar även om normaliseringsprocessen och menar att barnen inte själva vet vad som är rätt och fel. De tror att det ska vara på detta viset. BRIS-ombudet talar med förvåning om det låga antal barn som ringer till dem i dessa ärenden och vi tolkar det som en bekräftelse på vad både respondenterna sagt och vad tidigare studier (Weinehall, Almquist & Broberg) visar på, nämligen att detta är mycket svårt för barnen att berätta om. Om vi tittar ur ett systemiskt perspektiv så ingår barn med sina föräldrar i ett system som påverkar och påverkas ömsesidigt av varandra och av strukturen som helhet. Enligt Moe (1996) måste varje system göra det som är nödvändigt för systemets verklighet. Som barn vill man inte att pappa ska hamna i fängelse och man vill själv inte bli omhändertagen och satt i familjehem. För att inte riskera det system barnet lever i så berättar de inte för någon utanför familjen.

Det alla respondenter är eniga om och starkt betonar är vikten av att alla vuxna runt omkring barn börjar ingripa när de misstänker att barn far illa. Vi kan inte blunda och tro att det snart går över eller att någon annan tar tag i det. Vuxenvärlden måste ta på sig de ”rätta glasögonen” och börja se att problem kan bero på denna företeelse.

Enligt BRIS (Hindberg 2006) finns det olika faktorer som gör det svårt för vuxna att inse och agera när barn är utsatta för våld i hemmet. Några av faktorerna kan vara att familjens integritet väger tyngre än barnens rätt till skydd och att som vuxen är det lättare att identifiera sig med föräldrar och vuxenvärlden och därför kan det även vara svårt att se situationen ur barnets perspektiv. Detta bekräftas av våra respondenter som talar om rädsla hos skola, grannar och vänner som inte lägger sig i på grund av att de inte vill förstöra en bra relation med föräldrarna.

En andra faktor enligt BRIS är att det saknas tillräckliga kunskaper för att kunna bemöta utsatta barn utifrån deras behov. Kunskapsbrist inom detta är något som är återkommande i våra intervjuer med våra respondenter. Det är få i vår studie som upplever att de har tillräcklig utbildning och kunskaper kring utsatta barn. Respondenterna talar även om kunskapsbrister hos skola, polis, socialtjänst och hos vuxna runtomkring barn i allmänhet. En av respondenterna talar om vikten av att ge barn ord för sina upplevelser och därmed ge dem tillåtelse att prata om det de annars inte skulle prata om. Öquist (2003) skriver att inom systemteorin utgår man från ett cirkulärt tänkande och att allt hänger samman i ett kretslopp och rör sig tillsammans. Vår tolkning är att om vi vuxna börjar tala med barnen om deras situation så börjar även de reflektera över sin verklighet vilket kan leda till att de börjar tala om det svåra. Enligt systemteorin måste systemet bestämma sig för vad det ska leta efter och vad som ska synas (Moe 1996). Därför måste vi vuxna och alla verksamheter som kommer i kontakt med dessa barn bestämma oss för att dessa barn ska synas.

Att benämna barn som bevittnar våld i hemmet som brottsoffer anser alla respondenter är positivt. Socialrådgivare B menade att dessa barn har blivit indragna i något som de är fullständigt oskyldiga till och genom att betrakta dem som brottsoffer får de en egen identitet. Socialsekreteraren ansåg det positivt utifrån att de då har ytterligare ett verktyg att använda sig av i arbetet med utsatta barn. BRIS-ombudet menade att detta är ett utmärkt tillfälle att börja prata med barnen och manifesteras deras rättigheter. Båda poliserna menade att detta leder till att dessa barn kommer att höras i en helt annan utsträckning än de tidigare gjorts. Wergens (2002) skriver att historiskt sett har övergrepp mot barn ej varit särskilt högprioriterat inom forskningen då denna företeelse tidigare har ansetts tillhöra privatlivets sfär och inte en fråga för allmänheten. Hindberg anser att barn som brottsoffer är en stor och mycket sårbar grupp i samhället eftersom de saknar mognad, inre stabilitet och förmåga att förstå vad som hänt. Konsekvenserna blir allvarigare då brottet begås av någon närstående som barnet är beroende av (Lindgren m.fl. 2004). Detta kan vi koppla till ett kristeoretiskt perspektiv. Att vara barn och inte ha de erfarenheter som krävs för att hantera dessa situationer och att ha en känslomässig bindning till de inblandade, gör att den sociala identiteten och ens fysiska existens hotas. Det utgör även ett hot mot barnets grundläggande möjligheter till tillfredställelse i tillvaron (Cullberg 1992). Enligt Föräldrabalken har barnen rätt till omvårdnad, trygghet och god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Om vi tittar på detta ur ett systemiskt perspektiv så genom att definiera barnen som brottsoffer så får de en identitet i familjevåldet. De står inte utanför de system som kommer i kontakt med familjevåldet. Detta innebär att alla inblandade mer eller mindre kommer att tvingas att se barnen och göra dem delaktiga i den process som pågår, till exempel att Socialtjänsten måste se mannens våld mot kvinnan som en riskfaktor vid umgängesförhandlingar. Socialsekreterare A menar att idag ser Socialtjänsten ofta till pappans rättigheter till umgänge och går för fort och för hårt fram med barnen. Socialtjänsten bör i dessa frågor i första hand se till barnets behov.

Att benämna dessa barn som brottsoffer kan enligt oss medföra ökade svårigheter för Kvinnojouren när det gäller anmälningsplikten enligt 14 kap.1 § första stycket Socialtjänstlagen. Det blir då svårare att inte anmäla till socialtjänsten när barnen har fått en rättslig status som brottsoffer. Vår respondent på Kvinnojouren talade om att mammorna ska kunna komma dit utan att vara rädda för att bli anmälda och mista sina barn och detta anser vi också vara viktigt. Det positiva som lagförslaget kan föra med sig för dem är förhoppningsvis att de kan få ökade anslag till att anställa särskild personal till att ta hand om dessa barn.

För föräldrarnas del kan det kanske innebära att de inser barnets situation och hur pass skadligt familjevåldet är för barnen och därmed söker hjälp för sina barns skull. Insikten i att även barnet utsatts för ett brott kan dock öka rädslan för att mista sina barn och därmed hindra kvinnan från att söka hjälp. Lagförslaget kan för barnen innebära att de inte blir ett ”bihang” hos polisen, socialtjänsten, sjukvården och andra myndigheter utan de får en egen status som brottsoffer. Detta kan ge barnen en känsla av upprättelse och ett bevis på att deras berättelser blir tagna på allvar och en förståelse för den kränkande behandling de blivit utsatta för. Våra respondenter talar dock inte om något negativt med att benämna dessa barn som brottsoffer. Wergens (2002) skriver att det finns de som hävdar att det är en risk att om det hela tiden tillkommer nya grupper som tillhör begreppet brottsoffer, förlorar begreppet sin legitimitet och det urholkas. Men enligt oss är dessa barn är så pass utsatta att risken för urholkning ej borde hindra en lagändring. Poliserna i studien tror dock att, även om dessa barn benämns som brottsoffer kommer det inte att få någon inverkan på gärningsmannens agerande och det har även vi svårt att se. De män som slår sina kvinnor kommer antagligen inte att hejdas av denna lagändring. Det man kan hoppas på är en insikt hos männen att barnen tar skada av våldet och att de söker hjälp för sitt beteende.

De kunskaper våra respondenter ansåg vara viktiga i arbetet med barn som bevittnar våld i hemmet rör framförallt barns utveckling och barns sätt att hantera kriser. De talar om

kunskaper om vilka konsekvenser våldet har för dessa barn och även om hur man talar med barn i kris. Respondenterna talar om vikten av att alla som arbetar med barn behöver utbildning i utsatta barns situation. Detta är dock något de flesta respondenterna saknar.

Socialrådgivare A talar om hur viktigt det är att bemöta dessa barn individuellt, att alltid ta dem på största allvar och alltid tro på det de berättar. Det anser denne vara den största kunskapen av alla och vi finner att enligt Cullberg (1992) är det viktigt att den som samtalar med människor i kris har en psykologisk och social insikt i sociala problem. Detta kan nås genom en strävan efter att ständigt söka kunskaper och öka medvetenheten kring klientens situation. Socialrådgivare B talar om hur viktigt det är att få männen och kvinnorna att ta sitt föräldraansvar för sin del i arbetet kring dessa barn, att man lyfter fram barnen i samtalen med föräldrarna. Enligt Cullberg är det viktigt att terapeuten skall kunna inkludera hela familjen i bearbetningen. Inte minst för att förhindra att den övriga familjen lägger över ansvaret på terapeuten.

Det finns enligt några av respondenterna vissa svårigheter i samarbetet mellan verksamheterna. Socialrådgivare A säger att de ofta kommer i konflikt med socialtjänsten i umgängesfrågor och att konflikten ofta ligger i, vad som ses som barnets bästa. Polis B talar om svårigheter med samarbetet kring verksamheternas olika uppgifter och mål. Till exempel att Barn- och ungdomspsykiatri eller socialtjänst försvårar polisens arbete, som är att utreda brott, genom att gå in för snabbt och arbeta med familjen. Vi kan se alla inblandade instanser som olika enskilda system vilka integrerar med varandra men även att de deltar i ett gemensamt system då de alla samarbetar kring dessa barn. Moe (1996) talar om systemblindhet där systemet löser sina uppgifter utan att vara medvetna om de svårigheter de samtidigt skapar. Alla uppfattar sin uppgift på olika sätt och de ser på företeelser utifrån den funktion de ska fylla. När man betraktar andra system utifrån vad man själv uppfattar som viktigast bör man tänka på att det är möjligt att byta perspektiv och få insikt i att det vi ser hindrar oss från att se något annat. Den verkliga systemet ser är bara en del av den totala verkligheten och varje system måste arbeta utifrån vad som är nödvändigt från just det systemets perspektiv. Skillnaderna hos våra respondenter i vad som är viktigast i deras arbeten med barnen beror till stor del på vad de är de ska uträtta. Det blev tydligt i våra intervjuer att dessa svårigheter fanns. Alla våra respondenter har fokus på barnets bästa men belyser det på olika plan. Socialtjänstens arbetar med hela familjen, Kriscentrum för våldutsatta kvinnor och barn arbetar med kvinnor och barn, Kriscentrum för män arbetar med männen, Kvinnojouren arbetar till största del med kvinnorna, BRIS arbetar med barnen och föräldrarna och Polisen

vill utreda brott. Detta kan medföra svårigheter att hitta ett gemensamt mål och svårigheter med förståelse för varandras arbete. De flesta av våra respondenter talade dock om hur bra samarbetet fungerade i sina respektive samverkansgrupper. I dessa grupper har de möjlighet att lösa problemen som handlar om de olika perspektiven man arbetar utifrån och få en ökad förståelse för varandras arbetsuppgifter. Att dessa svårigheter existerar mellan instanserna kan enligt oss få konsekvenser för barnen. Deras behov kommer kanske inte alltid i första hand och detta kan leda till att barnen inte känner sig delaktiga i sitt eget ärende. Att slussas runt bland olika instanser som har olika perspektiv och mål, kan göra det svårt för barnen att hantera och överblicka sin situation. Detta kan skapa en stor osäkerhet och rädsla hos barnen för vad som kommer att hända med dem och deras familj i framtiden. Det positiva vi kan se med att arbeta utifrån olika perspektiv är att, den yrkeskompetens som finns inom de olika instanserna kan tas tillvara på bästa sätt och att dessa kan specialiseras. Specialkompetens inom alla områden är viktigt för att arbetet ska kunna utvecklas och utföras på bästa sätt.

När vi frågade om hur våra respondenter skulle vilja arbeta med målgruppen barn som bevittnar våld i hemmet, var de flesta relativt nöjda med de resurser de hade till sitt förfogande. De menade att de skulle ha arbetat på ungefär samma vis som de gör idag, men med mer resurser att lägga på utbildning, samverkan, informationsspridning och medvetandegörande. De talade även om att kunna anställa mer personal som har utbildning kring barn i kris. Polis A hade önskemål om att kunna arbeta med utsatta barn på liknande vis som Barnhuset i Malmö gör. Detta har fördelen att barnet slipper slussas runt till olika myndigheter. I systemteorin ses människan som en del i en större helhet och denna helhet kan förstås utifrån hur de olika delarna i systemet interagerar. Alla delarna i ett system är lika viktiga då de påverkar och påverkas ömsesidigt av varandra och av strukturen som helhet. Inom systemteorin utgår man från ett cirkulärt tänkande och betonar således hur allt hänger samman som i ett kretslopp och rör sig tillsammans (Öquist 2003).

Socialrådgivare A talar också om Barnhuset som något positivt, men skulle vilja utveckla konceptet ytterligare till att mer likna de Barnhus som finns på Island. På Island är det psykologer som tar hand om förhören med barnen. Polis A talar även om detta när denne ifrågasätter om poliser överhuvudtaget ska tala med barn. Denne anser att barnpsykologer har en helt annan utbildning i att samtala med barn. Detta stämmer överens med vad Cullberg (1992) anser om att den som talar med människor i kris bör ha en psykologisk och social insikt i sociala problem. Cullberg talar även om att den som ofta kommer i kontakt med krissituationer och saknar teoretiska grunder, lättare blir utslätande och symtominriktad i sin

behandling på en låg professionell nivå. De teoretiska kunskaperna behövs för att kunna basera och utveckla sina erfarenheter.

I och med att barnen får en rättsstatus som brottsoffer är det nu ännu viktigare att alla som kommer i kontakt med dessa barn tar deras upplevelser på allvar och hjälper till att tillvara ta barnens intressen. Om detta inte görs berövas barnen inte bara på stöd och hjälp utan även den brottsskadeersättning barnen är berättigade till. För att barnen ska kunna få ett erkännande på vad de har upplevt är en brottsofferlag till stor hjälp. Men även att det för vårt rättsväsende närmare ett barnperspektiv där det blir lättare för barn att göra sin röst hörd.

8. Metoddiskussion

Under tiden vi gjorde vår undersökning pågick en intensiv debatt om utsatta barn i media. TV4 visade i samarbete med Rädda Barnen en serie om utsatta barn i Sverige där de även tog upp gruppen barn som bevittnar våld i hemmet. Det inträffade även två massmedialt uppmärksammade dödsfall där barn varit väldigt illa i sin hemmiljö. Den mediala uppmärksamheten dessa har haft under tiden vår studie pågått, kan ha påverkat våra respondenters svar och tankar kring detta ämne. Detta har antagligen även påverkat våra tankar och känslor i arbetet med denna studie. Endast en av våra respondenter har dock hänvisat till den rådande debatten.

Genom att göra det urval vi gjort av respondenter ur olika yrkeskategorier anser vi att vi har fått en bredd och ett djup på vårt material som vi inte skulle ha fått om vi enbart talat med en yrkeskategori. Vi har genom detta urval fått ta del av tankar ur flera olika perspektiv eftersom en av respondenterna enbart kommer i kontakt med mamma och barn, en enbart med barnen, en enbart med papporna och tre som kommer i kontakt med alla inblandade. Detta har ökat validiteten på vår studie.

I tolkningsprocessen är det viktigt att forskaren är medveten om sin egen förförståelse och hur den kan inverka på hur materialet analyseras och tolkas (Kvale 1997) Det faktum att vi båda är kvinnor och mammor har påverkat oss i valet av ämne och de frågor vi valt att ställa. Våra personliga upplevelser och livserfarenheter har haft olika betydelse för hur känslomässigt berörda vi har blivit av studien. Detta har påverkat vårt sätt att intervjua, till exempel i hur vi har ställt följdfrågor i anslutning till vår intervjuguide. Det har även påverkat vårt sätt att analysera och tolka materialet. I kvalitativa intervjuer så har det mellanmänniska samspelet ett avgörande inflytande på resultatet och det är av stor vikt att forskaren är medveten om detta. (Kvale 1997).

Under intervjuerna tänkte vi mycket på hur vi ställde våra frågor, hur vi med vårt kroppsspråk omedvetet bekräftade det som sades på ett positivt eller negativt sätt. Efter intervjuerna har vi även diskuterat varandras roller i intervjusituationerna. Dessa tankar och diskussioner har visat oss vilka svårigheter det finns med att vara objektiv då det gäller utsatta barn. Vi tror dock inte att det har påverkat respondenternas svar i någon större utsträckning då de personer vi intervjuat är professionella och arbetar med eller kring dessa barn.

Kvale skriver att det är upp till forskaren att under en kort tid skapa ett bra samspel med respondenten så att det inte enbart blir en artig konversation där åsikter utbyts. Kvale talar även om att forskaren bör skapa en stämning där den *intervjuade känner sig trygg nog för att tala fritt om sina upplevelser och sina känslor* (s.118). Då respondenterna själva valde att träffa oss på sina respektive arbetsplatser upplevde vi, att det blev en naturlig koppling mellan vår undersökning och deras yrkesroll. Den respons vi har fått efter intervjuerna bekräftar detta.

För att kunna återge intervjuerna till varandra och kunna tolka materialet har vi som tidigare sagts, använt oss av bandspelare vid samtliga intervjuer. Vi har även haft tillgång till så kallade utskriftsmaskiner vid utskriften av intervjuerna. Dessa har vi lånat och fått kontrollerade av medieavdelningen på Högskolan Kristianstad. Vid en av intervjuerna användes en bandspelare som var av sämre kvalitet än vid de övriga intervjuerna. Detta kompenserade vi genom att lägga extra mycket tid till att lyssna igenom bandet mycket noga, utskriften tog därmed längre tid. Vi anser inte att detta har påverkat resultatet negativt.

Om våra resultat i studien är generaliserbara kan vara svårt att säga då alla yrkesverksammas erfarenheter och känslor är unika. Varje upplevelse av företeelsen har sin egen inre logik och struktur (Kvale 1997). Vår tanke med studien har inte varit att få fram en heltäckande bild av erfarenheterna kring denna företeelse, utan tankar och känslor hos några av de yrkesverksamma som kommer i kontakt med dessa barn. Vi upplever dock att mycket av det resultat vi fått fram stämmer överens med tidigare studier och forskningsresultat som vi har tagit del av, men vår studie är relativt liten och kan därför ej sägas vara generaliserbar.

9. Slutdiskussion

Att barn som lever i familjer där det förekommer våld mår väldigt dåligt har på senare tid fått mycken uppmärksamhet i massmedia. Dessa barn har varit bortglömda och de har inte haft någon egen identitet i familjevåldet då fokus har legat på föräldrarnas situation. Barn som bevittnar våld i hemmet lever under en stor press med en ständig rädsla och oro för vad som

ska hända i deras närhet. Hemmet som ska vara den trygga punkten för barnen förvandlas till en otrygg plats, där de blir utsatta för traumatiska upplevelser. De personer som barnet står i beroendeställning till och som ska ge barnet grundtrygghet och tröst är inte kapabla att göra detta i de situationer då våldet inträffar, eftersom de själva befinner sig i en egen svårhanterbar kris.

BRIS-ombudet talar om att det är få barn som bevittnat våld i hemmet som ringer till BRIS. Detta anser vi kan dels bero på att det är en tung familjehemlighet och dels att det kan vara svårt för mindre barn att själva ringa till BRIS. Därför är det av största vikt att vuxenvärlden ser till att barnen har någonstans att vända sig. Vi måste se, höra och agera. Detta gäller alla, grannar, vänner, släkt, idrottsledare, förskola, skola och myndigheter som till exempel Barnavårdscentralen, Mödravårdscentralen och sjukvården. Svårigheterna med att se dessa barn bekräftades i några av våra intervjuer då vi vid ett flertal tillfällen fick leda in respondenterna på vårt ämne igen då de börjat tala om andra grupper av utsatta barn såsom barn som har blivit misshandlade eller sexuellt utnyttjade.

Lagstiftningen har betydelse för hur barns uppväxtvillkor ser ut genom att den styr hur polis, socialtjänst och domstolar agerar i barnärenden. Det har tidigare inte funnits några lagar som gett barn som bevittnar våld i hemmet någon rättsstatus. När vi ser på problemet barn som bevittnar våld utifrån Föräldrabalken 6 kap 1 § och ur ett kristeoretiskt perspektiv inser vi nödvändigheten med att ge dessa barn brottsofferstatus. Därför anser vi att den Lagrådsremiss som nu ligger för behandling känns väldigt angelägen. Med denna rättstatus ges barnen en egen identitet i familjevåldet och ger dem en möjlighet att sätta ord på sin situation. Barnen behöver veta att familjevåldet inte är något som är deras fel och att detta inte är något normalt som sker i alla hem. Genom denna lagändring ges även barnen tillåtelse till att börja tala om sin situation.

Det krävs en speciell kunskap för att tala med barn och få dem att avslöja brott, men även att få dem att ta emot hjälp. Denna kunskap måste finnas hos alla professionella som möter barn i sitt arbete oavsett vilken uppgift de har i mötet. Alltifrån medmänskligt stöd till att utreda brott. Man bör ha kunskap om vilka känslor och reaktioner som kan utlösas hos barnen vid ett felaktigt bemötande. Hur man som barn bemöts, med förståelse, medkänsla och vänlighet eller om de bemöts med det motsatta kan ha konsekvenser för barnens fortsatta psykiska välbefinnande. Att polisen oftast talar med barnen vid så få tillfällen som möjligt beror på att barnet inte ska ta skada i rättsprocessen och då är det enligt oss ännu viktigare hur dessa samtal ser ut och vem som håller i dessa förhör. Därför anser vi att den modell de bedriver på

Island med Barnhusen, där specialutbildade barnpsykologer håller i förhören med barnen borde ha varit ett bra koncept även i Sverige.

Samhället måste öppna ögonen för att detta problem finns och ta sitt ansvar, detta är ingen familjeangelägenhet utan barnens välbefinnande är allas vårt ansvar. Det är inte enbart föräldrar som kan försumma sina barn utan barn kan även försummas av samhället. Samhället kan underlåta att ge barn goda uppväxtvillkor dels genom att inte ge föräldrar tillräckliga förutsättningar för att klara föräldraskapet och dels genom att inte prioritera barn i kommuner och landsting. Att ha ett barnperspektiv ur både vuxen synvinkel och ur barnets eget perspektiv är bra att ha i arbetet med dessa barn, men vi tycker att utgångspunkten ändå bör vara att se med barns ögon på situationen. Därför menar vi att polis-, social-, lärarhögskolor och utbildningar inom hälso- och sjukvård måste utbilda studenterna om barnperspektivet inom familjevåldet.

För att få den kunskap vi vuxna behöver för att kunna hjälpa barnen utifrån deras egna villkor, måste vi börja lyssna och våga höra vad de har att berätta. De är hos barnen kunskaperna finns, det är deras värld vi måste utgå ifrån för att hitta de rätta verktygen att arbeta med.

10. Slutord

Arbetet med denna studie har varit en spännande och lärorik tid för oss båda. De kunskaper vi har fått är något vi kommer att ha med oss både i privatlivet och i yrkeslivet. Under våra diskussioner har det väckts många nya frågor och tankar hos oss som vi gärna vill fortsätta utforska.

Förslag till fortsatt forskning inom detta ämne kan vara:

- Männens syn på barnens påverkan av familjevåldet.
- Relationen mellan mamma och barn efter uppbrottet från den misshandlande mannen och vilka konsekvenser familjevåldet har haft för mamman i sin föräldraroll.
- Hur barnen hanterar de situationer när mamman först lämnar mannen och sedan går tillbaka till honom.
- Hur hanterar barnen de nya relationerna till sin mamma och sin pappa och hur har anknytningen dem emellan påverkats av familjevåldet.
- Hur förhåller sig Socialtjänsten till umgängesfrågor vid familjevåldsärenden?

Vi vill slutligen tacka alla respondenter som har ställt upp med sin tid och sitt engagemang i vår studie. Vi vill även tacka vår handledare Gertrud Sundling för hennes ärlighet och noggrannhet med att föra oss framåt i vårt arbete. Gertrud har gett oss mycket att tänka på och utmanat oss när vi trott oss varit klara. Våra familjer förtjänar även de ett tack då de har ställt upp med korrigeringsläsning och barnvakt då vi behövt hjälp.

Referenser

- Arnell, Ami & Ekbom, Inger (1999) *”och han spakade mamma...” – möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*. Stockholm: Rädda barnen.
- Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006) *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur (Danmark).
- Cullberg, Johan (1992) *Kris och utveckling – en psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie*. Stockholm: Natur och kultur.
- Hindberg, Barbro (2006) *Sårbara barn – att vara liten, misshandlad och försummad*. Stockholm: Gothia.
- Isdal, Per (2001) *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.
- Lindgren, Magnus, Pettersson, Karl-Åke & Hägglund, Bo (red.) (2004) *Utsatta och sårbara brottsoffer*. Stockholm: Jure Förlag AB.
- Metell, Barbro, Eriksson, Maria, Isdal, Per, Lyckner, Birgitta & Råkil, Marius (2001) *Barn som ser pappa slå*. Stockholm: Gothia.
- Moe, Sverre (1996) *Sociologisk betraktelse – en introduktion till systemteori*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Nordström, Carl & Thunved, Anders (2005). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och författningar som de lyder den 1 januari 2005*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Schjødt, Borrik & Egeland Thor Aage (1994) *Från systemteori till familjeteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Stening, Lii (1999) *Se mig som liten är – om barns psykiska grundbehov*. Solna: Ekelunds förlag AB.
- Trost, Jan (2005) *Kvalitativa Intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Wibeck, Victoria (2000) *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Öquist, Oscar (2003) *Systemteori i praktiken – systemteorins tillämpning inom utbildning – vård - socialt arbete*. Stockholm: Gothia.

Rapporter/avhandlingar/ uppsatser

- Almqvist, Kjerstin & Broberg, Anders (2004) *Barn som bevittnat våld mot mamma – en studie om kvinnor och barn som vistas på Kvinnojourer i Göteborg*. Lundby stadsdelsförvaltning Göteborgs stadskansli.
- Frisk, Katarina (2003) *Anmälningarna som försvann – en kartläggning av hur polis och socialtjänst uppmärksammar barn som lever med våld i familjen*. Stockholm: Rädda barnen.
- Hällberg Carina (2003) *När pappa misshandlar mamma – barn berättelser om våld i hemmet*. Magisteruppsats: Ersta Sköndal Högskola.
- Källström Cater, Åsa (2004) *Negotiating normality and deviation – father’s violence against mother from children’s perspectives*. Diss: Örebro University.

Wergens, Anna (2002) *Viktimologiskt forskningsprogram – presenterat 2002 – bakgrund och nuläge*. Umeå: Brottsoffermyndigheten..

Weinehall, Katarina (1997) *Att växa upp i våldets närhet – ungdomars berättelser om våld i hemmet*. Diss: Umeå University.

Elektroniska källor

www.infovoice.se/fou/2006-05-31 kl 12.14.

www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Barnochvald/Barnsombevittnarvald.htm 2006-04-12 kl. 18.13.

Filmer

I skuggan av våldet (videoupptagning) - en film om kvinnomisshandel ur ett barnperspektiv
Idé BUP-bågen regi Bengt Wendin. Stockholm: Måsen Film AB.

"Jag sa att jag hade en mardröm" –en animerad dokumentärfilm Regi Annika Ernst Sveriges
Kvinnojourers Riksförbund SKR, Sverige: Eureka Film.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide A

Bilaga 2: Intervjuguide B

Bilaga 3: Informationsbrev

Bilaga 4: Medgivandeformulär

Bilaga 5: Arbetsprocessen

Intervjuguide A

1. Vad tänker du när vi säger ”Barn som bevittnat våld i hemmet”?
2. Hur kommer du i ditt arbete i kontakt med dessa barn?
3. Finns det några speciella rutiner för hur Du bör agera då det gäller barn som bevittnar våld i hemmet?
 - Om ja, vilka?
 - Vad anser du om dessa rutiner?
4. Vilka lösningar/åtgärder ser du för att på bästa sätt uppmärksamma dessa barn och har du några tankar om hur mörkertalet kan minskas?
5. Vem anser Du ha ansvar för att dessa barn får stöd och hjälp?
6. Hur tror Du att dessa barn upplever sina möten med berörda instanser t ex polis, socialtjänst, BRIS och kvinnojour?
 - Hur kan ett samtal se ut?
7. Anser Du att Du som socialsekreterare/polis/jourare har tillräckliga resurser för att kunna göra ett bra arbete med barn som bevittnar våld i hemmet?

Vilka kunskaper anser Du Dig ha och vilka kunskaper vore önskvärda?

 - Finns det några hinder?
8. Hur skulle du vilja arbeta med denna målgrupp om du själv fick bestämma och inte hade några restriktioner eller ekonomiska begränsningar?
9. Har Du gjort någon anmälan om barn som bevittnat våld i hemmet?

Om ja, vad var anledningen till anmälan?

 - Hur blev resultatet?
 - Hur upplever Du att anmälan mottogs?
 - Hur upplever du att samverkan med andra instanser fungerar i dessa ärenden?
10. Det ligger en lagrådsremiss där man föreslår att barn som bevittnar våld i hemmet ska betraktas som brottsoffer
 - Har du några tankar kring detta?
11. Har Du något mer att tillägga som Du tror kan vara värdefullt för vår uppsats och framtida arbete?
12. Får vi återkomma om vi behöver komplettera intervjun?

Intervjuguide B

1. Vad tänker du när vi säger ”barn som bevittnat våld i hemmet”?
2. Hur tror du att barn upplever när de ser våld i hemmet?
3. Hur tror du att föräldrarna tänker/känner kring att deras barn upplever våldet?
4. Hur kommer du i ditt arbete i kontakt med dessa barn?
5. Finns det några speciella rutiner för hur Du bör agera då det gäller barn som bevittnar våld i hemmet?
 - Om ja, vilka?
 - Vad anser du om dessa riktlinjer?
6. Vilka lösningar/åtgärder ser du för att på bästa sätt uppmärksamma dessa barn och har du några tankar om hur mörkertalet kan minskas?
7. Vem anser Du ha ansvar för att dessa barn får stöd och hjälp?
8. Hur tror Du att dessa barn upplever sina möten med berörda instanser t ex polis, socialtjänst, BRIS och kvinnojour?
9. Hur tänker/känner du själv när du träffar dessa barn respektive föräldrar?
10. Anser Du att Du som socialsekreterare/polis/jourare har tillräckliga resurser för att kunna göra ett bra arbete med barn som bevittnar våld i hemmet?
 - Vilka kunskaper anser Du Dig ha och vilka kunskaper vore önskvärda?
 - Finns det några hinder?
11. Hur skulle du vilja arbeta med denna målgrupp om du själv fick bestämma och inte hade några restriktioner eller ekonomiska begränsningar?
12. Har Du gjort någon anmälan om barn som bevittnat våld i hemmet?
 - Om ja, vad var anledningen till anmälan?
 - Hur blev resultatet?
 - Hur upplever Du att anmälan mottogs?
 - Hur upplever du att samverkan med andra instanser fungerar i dessa ärenden?
13. Det ligger en lagrådsremiss där man föreslår att barn som bevittnar våld i hemmet ska betraktas som brottsoffer
 - Har du några tankar kring detta?
14. Har Du något mer att tillägga som Du tror kan vara värdefullt för vår uppsats och framtida arbete?
15. Får vi återkomma om vi behöver komplettera intervjun?

Informationsbrev

Hej vi heter Eva Söderlund och Sara Ytell, vi läser Sociala Omsorgsprogrammet inriktning socialpedagogik på Högskolan i Kristianstad. Under våren ska vi skriva vårt examensarbete en 10 poängs uppsats i socialt arbete.

Vi vill titta lite närmare på problemet kring barn som bevittnar våld i hemmet. Vi kommer att röra oss kring detta utifrån ett brottsofferperspektiv. Vi tror att Du har värdefull kunskap om detta och skulle vilja intervjua Dig. Om Du ger Din tillåtelse vill vi gärna använda oss av bandspelare för att banda intervjuerna.

Våra frågeställningar kommer att handla om vilka tankar Du har kring att hantera detta utifrån ett brottsofferperspektiv? Vilka möjligheter/hinder ser Du i Ditt arbete med att upptäcka dessa barn?

Vi har tänkt prata med polis, socialtjänst, bris och även kvinnojour. Vi beräknar att våra intervjuer kommer att ta ca 60 minuter.

Vi vill spela in på band för att underlätta vår analys och för att få en högre trovärdighet. Allt material vi får fram kommer att hanteras konfidentiellt, vilket betyder att materialet kommer att avidentifieras och inga svar kommer att kunna härledas tillbaka till Dig. Materialet kommer att förvaras så att bara vi som genomför studien och vår handledare har tillgång till det. Det material vi får fram kommer enbart att användas för vårt examensarbete och kommer därefter att förstöras.

Vi vill även poängtera att Din medverkan i vår studie är frivillig och att Du när som helst kan avbryta.

Vi hoppas att Du finner vår studie intressant och vill dela med Dig av Dina värdefulla kunskaper och erfarenheter till oss. Har Du några frågor angående vår studie går det bra att ringa eller mejla oss.

Tack på förhand!

Sara Ytell

XXXX-XXXXXX

XXX-XXXXXXXX

Eva Söderlund

XXX-XXXXXX

XXX-XXXXXX

Bilaga 4

Medgivande

Syftet med intervjun är att ta del av Dina uppfattningar kring barn som bevittnat våld i hemmet. Intervjustudien genomförs av studenter på Socialpedagogutbildningen vid Hälsovetenskapsinstitutionen på Högskolan Kristianstad. Studien är ett examensarbete och kommer att presenteras som en C-uppsats.

Intervjuerna kommer att spelas in på band.

- Ditt deltagande i intervjun är frivilligt och Du kan avbryta Din medverkan när Du vill.
- Bandinspelningen kommer att förvaras inlåst och endast vara tillgänglig för studenterna och handledarna. Några möjligheter för utomstående att identifiera just Dina svar kommer inte att finnas.
- Du erbjuds möjlighet att ta del av och göra eventuella förändringar i intervjuutskriften

Jag har tagit del av ovanstående och samtycker till intervju:

Kristianstad datum:

Namnsteckning:

Namnförtydligande:

Eva Söderlund
Studerande
xxx-xxxxxx

Sara Ytell
Studerande
xxxx-xxxxxx

Gertrud Sundling
Handledare
xxx-xxxxxx

Vår Arbetsprocess

Vi började detta arbete med att gemensamt söka information på högskolans databaser, samt att leta efter litteratur som vi tyckte kändes relevant. När vi funnit en bra grund gällande rapporter, artiklar och litteratur förde vi en dialog om vilka ansvarsområden var och en skulle ha i denna studie.

Detta resulterade i följande ansvarsområde:

<u>Eva</u>	<u>Sara</u>
Aktuell lagstiftning och förordningar	Ur ett barnperspektiv
Barn som brottsoffer	Begreppet våld
Förenta Nationernas Barnkonvention	Barns bemästringsstrategier
Symtom reaktionsmönster	Svårigheter med att upptäcka barnen
Systemteorin	Kristeorin
Litteratursökning och datainsamling	Intervjuernas upplägg och genomförande
Metodval	Bearbetning och analys av materialet
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	Urval
Intervjuguidens utformning	Etiska aspekter

Under arbetet med intervjuer och utskrifter tog vi eget ansvar för de intervjuer som vi själva gjorde. I de gemensamma intervjuerna delade vi upp ansvaret för utskriftena.

Inledning, resultatredovisning, resultatdiskussion, metoddiskussion och slutdiskussion gjordes gemensamt.

Trots det individuella ansvar som vi har tagit för delar i studien, har vi även känt ett ansvar för studien som helhet. Detta har visat sig i att vi tagit del av varandras ansvarsområden och gett varandra feedback på det som skrivits.

Detta arbete har varit väldigt givande på många sätt, dels ur ett yrkesmässigt och kunskapsmässigt perspektiv men även på ett privat plan. Genom arbetet med att skriva denna uppsats har vi fått en ökad förståelse för vilka svårigheter som kan uppstå när man gör en utredning inom socialtjänsten. Hur viktigt det är att man verkligen ställer rätt frågor och att man undersöker det man ska undersöka. Vad väljer jag att titta på? Vad är mitt syfte med utredningen? Har jag ett etiskt korrekt förhållningssätt gentemot de klienter jag möter?

Som privatpersoner har arbetet varit en stor utmaning både kunskapsmässigt och känslomässigt. Vi har levt med detta arbete dag och natt under 10 veckor och det har påverkat både oss och de personer som finns i vår närhet. Att samarbeta och tvingas kompromissa om vad som är viktigt att ta med i studien har varit en lärorik utmaning. Som Cullberg säger *kriser är utveckling*.

Vi har nått det personliga syfte vi ville nå, det har varit att lära oss något nytt och även få nya perspektiv på familjevåldet. Det har verkligen gett oss nya insikter och en bra grund att fortsätta söka nya kunskaper inom detta område. De frågor vi ställt har gjort att nya frågor har väckts inom oss. Vi har vid vissa tillfällen känt frustration och hopplöshet men vi har brutit ihop och gått vidare och nu är vi äntligen klara med detta arbete som vi båda känner mycket starkt för.